

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

NOSACĪTA PIRMSTERMIŅA ATBRĪVOŠANA NO SODA

BAKALAURA DARBS

Autors: **Elīna Keršteine**

Studenta apliecības Nr.: ek18123

Darba vadītājs: Mg. iur., lekt. Evija Vīnkalna

RĪGA 2021

ANOTĀCIJA

Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošanas no soda ir iespēja, kā ar brīvības atņemšanu notiesātajam izkļūt no ieslodzījuma vietas ātrāk nekā tas noteikts ar notiesājošu spriedumu. Pirms nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas tiek veikta padziļināta notiesātā izpēte nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas atbilstībai, kā arī pēc atbrīvošanas notiesātajam ir virkne pienākumu, kas viņam jāveic.

Bakalaura darba mērķis ir izprast nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda institūtu, tā attīstību Latvijā, salīdzinājumā ar citām valstīm, kā arī gūt priekšstatu par tā efektivitāti vai problēmām.

Bakalaura darba uzdevumi ir izpētīt nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas jēdziena attīstību Latvijā, izanalizēt nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas priekšnosacījumus, pienākumus pēc nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas, un izpētīt un salīdzināt nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas jēdzienu ārvalstu normatīvajos regulējumos.

No pētījuma izriet, ka Latvijā nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda ir stingri regulēta ar dažādiem priekšnosacījumiem, kā arī tā ir tendēta ne tikai uz sabiedrības drošību un recidīvisma samazināšanu, bet arī paša notiesātā drošību un iespēju iekļauties sabiedrībā.

Atslēgvārdi: nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda, priekšnosacījumi, faktiskā soda izciešana, Krimināllikums.

ANNOTATION

Early conditional release [parole] is a possibility for a person sentenced to imprisonment to leave the place of imprisonment earlier than originally convicted with judgment. Prior to parole, the convict is subjected to an in-depth investigation into the adequacy of parole, and after the release, the convict has a number of responsibilities.

The aim of bachelor's thesis is to understand the institute of parole, its development in Latvia in comparison with other countries, as well as get an idea of its effectiveness or problems.

The tasks of bachelor's thesis are to study the development of the concept of parole in Latvia, to analyse the prerequisites for parole, obligations after parole and to study and compare the concept of parole in foreign regulations.

The study shows that in Latvia parole is strictly regulated by various preconditions, as well as it tends not only to public safety and reduction of recidivism, but also to the convict's own security and the opportunity to integrate into society.

Keywords: parole, preconditions, actual serving of the sentence, Criminal law.

SATURS

IEVADS	5
1. <i>VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA</i>	7
2. <i>NOSACĪTAS PIRMSTERMIŅA ATBRĪVOŠANAS NO SODA JĒDZIENS, PRIEKŠNOTEIKUMI</i>	14
2.1. Nosacītas pirmstermiņa atbrīvošans jēdziens	
2.2. Nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda priekšnoteikumi	17
2.2.1. Spēja iekļauties sabiedrībā, neizdarot noziedzīgu nodarījumu	17
2.2.2. Sasniegts noteikts resocializācijas mērķis.....	19
2.2.3. Labprātīga atlīdzināšana ar noziedzīgo nodarījumu radītam kaitējumam.....	21
2.2.4. Pēc atbrīvošanas iespējams tiesiskā ceļā iegūt eksistences līdzekļus	22
2.2.5. Nav spēkā esošu sodu un pagājis reglamentētais laiks par soda izciešanas režīmu pārkāpumu	24
2.2.6. Notiesātā gatavība risināt savas psiholoģiskās problēmas	26
2.2.7. Notiesātā piekrišana ārstēties no atkarību izraisošām vielām	26
2.2.8. Faktiski izciešamā soda daļa	27
2.3. Elektroniskā uzraudzība	28
3. <i>ĀRVALSTU NORMATĪVAIS REGULĒJUMS</i>	33
3.1. Igaunijas normatīvais regulējums	33
3.2. Norvēģijas normatīvais regulējums	35
3.3. Armēnijas normatīvais regulējums	37
<i>KOPSAVILKUMS</i>	39
<i>IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI</i>	41
<i>PIELIKUMI</i>	44

IEVADS

Sabiedrībā ir stigma par personām, kuras atbrīvotas no brīvības atņemšanas iestādes, īpaši par tām, kuras atbrīvotas pirms termiņa. To apstiprināja arī darba autores veiktā aptauja. Aptaujas anketa sastāv no trīs jautājumiem, ar kuru palīdzību varēs labāk izprast sabiedrības nostāju. Aptaujas rezultātā noskaidrots, ka daļa respondentu neuzskata nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu par vajadzīgu, kā arī netic tam, ka ar brīvības atņemšanas iestādi sodītās personas var mainīties uz labo pusi. Šādi aptaujas rezultāti liecina to, ka no ieslodzījuma iestādes atbrīvotajiem var būt grūtāk iekļauties sabiedrībā.

Darba temats ir aktuāls, jo tas sniedz ieskatu nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas būtībā, lai pierādītu, ka Latvijas normatīvais regulējums attiecībā uz to ir efektīvs un pietiekams sabiedrības un paša notiesātā drošībai.

Darba mērķis ir izprast nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda institūtu, tā attīstību Latvijā, salīdzinājumā ar citām valstīm, kā arī gūt priekšstatu par tā efektivitāti vai problēmām.

Atbilstoši darba mērķim autore izvirza šādus darba **uzdevumus**:

- 1) izpētīt nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda vēsturisko attīstību;
- 2) iepazīt galvenos normatīvos aktus, kuri regulē nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda;
- 3) izprast nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas priekšnoteikumus;
- 4) izpētīt elektronisko uzraudzību kopsakarā ar nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu;
- 5) salīdzināt ārvalstu normatīvos regulējumus par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda;
- 6) sniegt autores secinājumus par nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas institūta efektivitāti un iespējamām problēmām.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, darbā tiek izmantotas šādas **pētniecības un tiesību normu interpretācijas metodes**:

- 1) vēsturiskā interpretācijas metode, lai izpētītu nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda vēsturisko attīstību;
- 2) teleoloģiskā interpretācijas metode, lai analizētu normatīvo aktu jēgu;
- 3) salīdzinošā metode, lai novērtētu kopīgās vai atšķirīgās iezīmes citu valstu normatīvajos regulējumos;
- 4) aprakstošā metode avotu apkopošanai un detalizētai izpētei;

5) statistiskā datu apstrādes metode, lai apstrādātu iegūtās aptaujas datus.

Bakalaura darba izstrādē autore pamatā izmanto Krimināllikumu, Latvijas Sodū izpildes kodeksu, tiesu nolēmumus u.c. juridisko literatūru.

Darba mērķa sasniegšanai autore to sadalīja trīs nodaļās ar apakšnodaļām. Pirmajā tiks izpētīta nosacītās pirmstermiņa atbrīvošanas institūta vēsturiskā attīstība. Otrajā nodaļā autore pētīs nosacītās pirmstermiņa atbrīvošanas jēdzienu, priekšnoteikumus, kā arī elektronisko uzraudzību nosacītās pirmstermiņa atbrīvošanas gadījumā. Trešajā nodaļā tiks pētīts, kā nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana tiek piemērota ārvalstu normatīvajā regulējumā. Kopsavilkumā autore sniegs viedokli un priekšlikumus nosacītās pirmstermiņa atbrīvošanas no soda attīstībai.

1. VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA

Viena no metodēm, kā izprast sākotnēja juridiska jēdziena vai normas mērķi ir ar vēsturiskās interpretācijas metodes palīdzību. "No tā laika apstākļu un nosacījumu viedokļa jāpēta normas tekstu vārdu, jēdzienu un satura nozīme, jānoskaidro, ko ar to likumdevējs gribējis sasniegt".¹ Šajā nodaļā tiks apskatīta jēdziena "nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda" vēsturiskā attīstība Latvijā.

Laikā, kad Latvija atradās Krievijas impērijas sastāvā un pēc Latvijas Republikas neatkarības iegūšanas 1918.gadā līdz 1933.gadam, gandrīz visā Latvijā spēkā bija Krievijas 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Gandrīz visā, jo "Latgalē Sodu likumus ieviesa ar 1920.gada 15.marta likumu."² Kā noprotams no priekšvārdā pirmajam izdevumam minētā, ka "tulkojamā likuma teksts ir atstāts negrozīts, un tikai paskaidrojumā zem katra atsevišķa likuma panta norādīts, ciktāl šis likums varētu attiekties uz Latviju"³, šie Krievijas 1903.gada 22.marta Sodu likumi tika piemēroti atbilstoši Latvijas tiesību sistēmas uzskatiem. 1903.gada Sodu likumu 34.panta trešajā piezīmē ir atsauce uz nosacītu pirmstermiņa atsvabināšanu.⁴ Vārds "atsvabināšana" mūsdienās vairs nav tik plaši pielietots, tomēr tas ir sinonīms vārdam "atbrīvot".⁵ Salīdzinot ar mūsdienām, ir redzams, ka mainās arī ikdienā lietotā valoda, respektīvi, šobrīd šis institūts tiek saukts par "nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu".

Krievijas 1903.gada Soda likumu 20.panta otrajā piezīmē ir norādīts, ka "uz ieslodzījumu cietumā notiesātos var nosacīti atsvabināt no ieslodzījuma, kad viņi izcietuši ne mazāk kā trīs ceturtdaļas no viņiem tiesas spriedumā noteiktā soda laika, ja viņi, izpildot spriedumu, sabijuši ieslodzījuma vietā ne mazāk par sešiem mēnešiem, neieskaitot šajā laikā pirms tam apcietinājumā pavadīto laiku"⁶. Saskaņā ar tā paša likuma 3.panta otro daļu cietumā ieslodzīja tos, kuri izdarīja noziegumus. Salīdzinot ar mūsdienām varētu uzskatīt, ka noziegumi ir vienlīdzīgi ar mazāk smagu noziegumu izpratni mūsdienās. Bakalaura darba autore uzskata, ka "noziegumu" kategorijā ietilpst arī smagi noziegumi. Kaut arī šī panta pirmajā daļā par smagiem noziegumiem tiek uzskatīti tie noziedzīgie nodarījumi, par kuriem likumā kā

¹ Melķis E. Tiesību normu iztulkošana. 2.izd. Rīga: Latvijas Universitāte, 2000, 44.lpp.

² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 11.lpp.

³ 1903. gada 22.marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Trešais izdevums. Rīga: Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā, 1930, 1*.lpp.

⁴ Ibid., 16.lpp.

⁵ Grīnberga E., Kalnciems O., Lukstiņš G., Ozols J., Pārupe A., Rauhvarģers E. Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca. Trešais papildinātais izd. Rīga: Avots, 1998, 48.lpp.

⁶ 1903.gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Trešais izdevums. Rīga: Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā, 1930, 11.-12.lpp.

augstākais sods nolikts nāves sods, spaidu darbi vai izsūtījums nometinājumā, mūsdienu izpratnē ar šiem "smagiem noziegumiem" varētu tikt izprasti sevišķi smagi noziegumi, par kuriem var paredzēt mūža ieslodzījumu – smagāko (augstāko) soda mēru Krimināllikumā. Šobrīd gan pie nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas nav paredzēts dzīves vietas izvēles un maiņas ierobežojums, tomēr ir secināms, ka noteikti pienākumi vai aizliegumi uzraudzības periodā bija piemērojami jau 1903.gadā.

1933.gada 24. aprīlī, Latvijai pastāvot kā neatkarīgai Latvijas Republikai, tika izdots Sodu likums [turpmāk – 1933.gada Sodu likums]. Liela ietekme šī likuma izstrādē ir tieši Krievijas 1903.gada Sodu likumiem, no kuriem daudzas normas ir pārņemtas, tai skaitā nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana. 1933.gada Sodu likumā tā joprojām tika definēta kā nosacīta pirmstermiņa atsvabināšana. Līdzīgi kā Krievijas 1903.gada Sodu likumos, arī 1933.gada Sodu likumā bija paredzēts, ka, "ja notiesātais atrodas ieslodzījumā cietumā, tad nosacīti atsvabināt no tālākas soda izciešanas var, ja uz noteiktu laiku notiesātie ir izcietuši pusi no viņiem piespriestā soda un pie tam, izpildot spriedumu, cietumā pavadījuši ne mazāk par sešiem mēnešiem, neieskaitot šinī laikā iepriekšējā apcietinājumā pavadīto laiku."⁷ Krimināllikuma 61.panta trešās daļas 1.punktā ir minēts, ka nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda var ierosināt, kad notiesātais faktiski ir izcietis "ne mazāk kā pusi no noteiktā soda par mazāk smagu noziegumu."⁸ Šeit atkārtoti ir redzamas paralēles, ka noziedzīgie nodarījumi, par kuriem 1903. Sodu likumos un 1933.gada Soda likumā varēja ievietot cietumā, ir mazāk smagi noziegumi mūsdienu Krimināllikuma izpratnē.

1961.gada 1.aprīlī spēkā stājās Latvijas PSR kriminālkodekss. Šī kriminālkodeksa 50.pantā minēts, ka "ja persona, kas notiesāta ar brīvības atņemšanu, labošanas darbiem, nometinājumu, izsūtījumu vai nosūtīšanu uz disciplināro bataljonu, ar priekšzīmīgu uzvešanos un godīgu attieksmi pret darbu ir pierādījusi savu labošanu, tad pēc tam, kad šī persona faktiski izcietusi ne mazāk par pusi no piespriestā soda, tiesa to var pirms termiņa nosacīti atbrīvot [...]. Notiesāto reizē ar to var atbrīvot arī no šādiem papildsodiem: nometinājuma, izsūtījuma vai tiesības atņemšanas ieņemt noteiktus amatus vai tiesības atņemšanas uz zināmu nodarbošanos."⁹ "Šī panta turpinājumā ir uzskaitīti vairāki noziedzīgie nodarījumi, kurus nosacīti pirms termiņa var atbrīvot tad, kad šīs personas faktiski izcietušas ne mazāk kā divas trešdaļas no piespriestā soda. Tas ir saistīts ar šo noziedzīgo nodarījumu smaguma pakāpi. Arī šobrīd spēkā esošajā

⁷ 1933.gada 24.aprīļa Sodu likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Rīga: [b.i.], 1934, 11.lpp.

⁸ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [aplūkots 03.05.2021.]

⁹ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija izdevums, 1961, 23.lpp.

Krimināllikumā norādīts, ka jāizcieš ne mazāk kā divas trešdaļas no noteiktā soda, ja tas piespriests par smagu noziegumu, bet ne mazāk kā puse, ja izdarīts mazāk smags noziegums. Savukārt, ja nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu nosaka ar elektronisko uzraudzību, tad smaga nozieguma izdarīšanas gadījumā faktiski jāizcieš ne mazāk kā puse no noteiktā soda, bet ne mazāk kā viena trešdaļa no noteiktā soda par mazāk smagu noziegumu.¹⁰

Latvijas PSR kriminālkodeksa tajā pašā pantā ir atsauce arī uz to, ka "sevišķi bīstamiem recidīvistiem nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana nav piemērojama."¹¹ Mūsdienās nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas iespēja tiek dota visiem ar brīvības atņemšanu notiesātajiem, izņemot ar īslaicīgu brīvības atņemšanu notiesātajiem un tiem pilngadīgajiem, kuriem brīvības atņemšanas sods piespriests par sevišķu smagu noziegumu, kas izdarīts pret personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, un ir saistīts ar seksuālu vardarbību. Respektīvi, arī ar mūža ieslodzījumu notiesātajiem ir iespēja pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu, ja notiesātais faktiski izcietis divdesmit piecus gadus no brīvības atņemšanas soda.¹² Sevišķi bīstamu recidīvistu noziedzīgie nodarījumi šajā situācijā būtu pielīdzināmi tiem noziedzīgiem nodarījumiem, par kuriem šobrīd personām var piespriest mūža ieslodzījumu.

1961.gadā nosacīti pirms termiņa atbrīvotos pārraudzīja viņu darba vai mācību vietas sabiedriskās organizācijas vai darbaļaužu kolektīvi vai vietējā Darbaļaužu deputātu padome viņu dzīves vietā. Šobrīd uzraudzību nodrošina Valsts probācijas dienests. Tāpat vietējo Darbaļaužu deputātu padomju izpildkomiteju pienākums bija iekārtot darbā nosacīti pirmstermiņa atbrīvotās personas. Pašlaik, saskaņā ar Latvijas Sodū izpildes kodeksa 119.panta pirmo daļu, no brīvības atņemšanas iestādes atbrīvotie var iegūt bezdarbnieka statusu, tomēr nevienam nav pienākums viņiem piešķirt darba vietu.¹³ Autores prāt, viens no veidiem, kā samazināt nosacīti pirmstermiņa atbrīvoto recidīvismu ir pastāvīgas darba vietas iegūšana. Tādēļ šādas prakses atjaunošana [pienākums piešķirt darba vietu] būtu nepieciešama recidīvisma iespējas samazināšanai.

Kad 1998.gada 17.jūnijā Latvijā pieņēma Krimināllikumu, 61.pants vēl bija diezgan atšķirīgs no šodienas Krimināllikuma 61.panta. Piemēram, nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda varēja piemērot arī par kriminālpārkāpumiem.¹⁴ Pašreizējā regulējumā personām, kas ieslodzītas brīvības atņemšanas vietā par kriminālpārkāpumu izdarīšanu nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu nepiemēro, jo tādā gadījumā persona tiek piespriesta īslaicīga brīvības atņemšana.

¹⁰ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [aplūkots 24.05.2021.]

¹¹ Sīkāk sk.: Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodeksa 24.pantu.

¹² Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [aplūkots 03.05.2021.]

¹³ Latvijas Sodū izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970. [aplūkots 03.05.2021.]

¹⁴ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [17.06.1998. red.] [aplūkots 03.05.2021.]

Kā šajā pantā norādīts, īslaicīga brīvības atņemšana ir izņēmums, no kura neatbrīvo ar nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu.

Pirmais grozījums Krimināllikuma 61.pantā tika pieņemts 2004.gada 27.maijā. Šajā grozījumā pamatā tika veikta panta gramatiska labošana, piemēram, vārdu salikumu "iespēju robežās" nomainīt ar vārdu salikumu "atbilstoši iespējām". Tāpat arī aizstāti vārdi "alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropu vai citu narkotisko vielu iespaidā" ar vārdiem "alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē".¹⁵ Šo grozījumu mērķis norādīts kā "nodrošināt terminu vienveidīgu un konsekventu lietojumu normatīvo dokumentu tekstos, gan arī atbilstību Starptautisko statistisko slimību un veselības problēmu klasifikācijas 10.redakcijai (SSK-10)."¹⁶ Tā kā valoda attīstās līdz ar sabiedrību, un ir vārdi, kuri vairs netiek lietoti vai lietoti ievērojami mazāk, tā nav neparasta prakse grozīt likumā tikai teikumu atbilstoši tā brīža tendencēm valodas lietojumā.

Nākamie Krimināllikuma grozījumi 61.pantā tika pieņemti 2007.gada 21.jūnijā. Šī panta otrajā daļā tika veiktas precizitātes par notiesāto pārkāpumu neizdarīšanu, resp., nevis notiesātais vienkārši nav izdarījis pārkāpumus, bet notiesātajam nav spēkā esošu sodu par soda izciešanas režīma prasību pārkāpumiem vai administratīvajiem pārkāpumiem. Ar šī grozījuma palīdzību tiek dota iespēja uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu pretendēt ne tikai tiem ieslodzītajiem, kuriem nav nekad izdarīti pārkāpumi (ieslodzījuma vietā), bet arī tiem, kuri ir veikuši pārkāpumus, bet sods nav spēkā esošs. 61.panta ceturtnā daļas grozījumos tika izņemta teikuma daļa "vai kriminālsodu izpildi reglamentējošā likumā noteiktos pienākumus", kā arī veiktas gramatiskas precizitātes pareizākai teksta veidošanai.¹⁷

2008.gada 30.oktobrī pieņemtajos Krimināllikuma grozījumos 61.panta otrā daļa tika izmainīta diezgan krasi un pamatoti. Tajā tika iekļauti seši konkrēti priekšnoteikumi, kuriem jāizpildās, lai notiesātais varētu pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu. Šāds solis, autores prāt, bija ļoti svarīgs, lai pārliecinātos, ka personas, kuras tiek nosacīti pirms termiņa atbrīvotas, nebūtu tik liels drauds sabiedrībai. Tāpat pirmajā daļā tika norādīts uz to, ka pie nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas jābūt pārliecībai, ka pēc atbrīvošanas persona spēs iekļauties sabiedrībā un neizdarīt jaunu noziedzīgu nodarījumu. Šajos grozījumos tika veikts arī neliels gramatisks precizējums. Tāpat tika papildināta ceturtnā daļa ar pienākumu notiesātajam piedalīties probācijas programmās, ja noziegums bijis saistīts ar vardarbību vai vērsts pret dzimumneaizskaramību vai tikumību. Kā arī pants tika papildināts ar sesto daļu,

¹⁵ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 27.05.2004. [aplūkots 03.05.2021.]

¹⁶ Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" anotācija. Pieejama: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0592_0.htm [aplūkota 03.05.2021.]

¹⁷ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 21.06.2007. [aplūkots 03.05.2021.]

kurā noteikts izņēmums par to, ka nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu nepiemēro, ja tas piespriests pilngadīgai personai par sevišķi smagu noziegumu, kas izdarīts pret nepilngadīgo un ir saistīts ar vardarbību vai vērsts pret dzimumneaizskaramību vai tikumību.¹⁸

2011.gada 1.oktobrī stājās spēkā grozījumi, no kuriem 61.panta sestā daļa tika izslēgta.¹⁹ Ar grozījumiem, kas tika pieņemti 2014.gada 15.maijā 61.panta sestā daļa tika atjaunota mazliet citādākā redakcijā. Iepriekš šī panta tajā pašā daļā nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda nepiemēroja tad, ja tas piespriests pilngadīgai personai par sevišķi smagu noziegumu, kas izdarīts pret nepilngadīgo un ir saistīts ar vardarbību vai vērsts pret dzimumneaizskaramību vai tikumību. Savukārt ar grozījumiem, kuri pieņemti 2014.gada 15.maijā Krimināllikuma 61.panta sestā daļa tika atjaunota un pārveidota tā, ka nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda nepiemēro, ja tas piespriests pilngadīgai personai par sevišķi smagu noziegumu, kas izdarīts pret personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, un ir saistīts ar seksuālu vardarbību.²⁰

Vārdus “persona, kam nāves sods aizstāts ar brīvības atņemšanu apžēlošanas vai amnestijas kārtībā” no Krimināllikuma 61.panta trešās daļas 4.punkta izslēdza ar grozījumiem Krimināllikumā, kurus pieņēma 2011.gada 1.decembrī.²¹ Tas saistīts ar to, ka ar šiem pašiem grozījumiem tika izslēgts nāves sods kā soda veids no Krimināllikuma. Līdz ar to nevarēja būt iespēja, ka nāves sodu aizstāj ar brīvības atņemšanu apžēlošanas vai amnestijas kārtībā.

Ar 2012.gada 13.decembrī pieņemtajiem grozījumiem Krimināllikuma 61.panta pirmajā daļā tika noteikts, ka nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu nepiemēro personām, kuras notiesātas ar īslaicīgu brīvības atņemšanu. Attiecīgi no trešās daļas 1.punkta tika izslēgti vārdi “kriminālpārkāpumu vai”, jo īslaicīgu brīvības atņemšanu var noteikt par izdarītiem kriminālpārkāpumiem. Otrās daļas 4.punkts tika papildināts ar to, ka ne tikai nevar būt spēkā esošu sodu par brīvības atņemšanas soda izpildes laikā izdarītiem administratīvajiem pārkāpumiem, bet ir jāpaiet arī kriminālsodu izpildi reglamentējošā likumā noteiktais laiks pēc soda piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu. Visbeidzot šajos grozījumos ceturtās daļas pirmajā teikumā tika precizēts, ka Krimināllikuma 55.pantā noteiktos pienākumus nosaka tad, ja tas nepieciešams soda mērķu sasniegšanai.²²

2015.gada 1.februārī stājās spēkā Krimināllikuma grozījumi ar kuriem 61.pants papildināts ar 2.¹ daļu, kurā ieviests jauns uzraudzības rīks – elektroniskā uzraudzība. Šajā panta daļā ir arī

¹⁸ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 30.10.2008. [aplūkots 03.05.2021.]

¹⁹ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 08.07.2011. [aplūkots 03.05.2021.]

²⁰ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 15.05.2014. [aplūkots 03.05.2021.]

²¹ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 01.12.2011. [aplūkots 03.05.2021.]

²² Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 13.12.2012. [aplūkots 03.05.2021.]

nosacījumi, kādos gadījumos elektronisko uzraudzību var piemērot. Savukārt trešā daļa ir papildināta ar 3.¹ daļu, kurā ir noteikts faktiski izciešamais laiks ieslodzījuma vietā, lai varētu piemērot elektronisko uzraudzību. Tāpat ceturtnā daļas pirmais teikums ir izmainīts, nosakot to, nosacīti pirms termiņa atbrīvotais neizciestās daļas laikā pilda kriminālsodu izpildi reglamentējošā likumā paredzētos un Valsts probācijas dienesta noteiktos pienākumus. Iepriekš tiesa varēja uzlikt papildus Krimināllikuma 55.pantā noteiktos pienākumus, taču ar šiem grozījumiem pienākumu uzlikšana ir Valsts probācijas dienesta pienākums. No tās pašas daļas izņemts arī obligātais pienākums piedalīties probācijas programmās, ja pilngadīga persona notiesāta par smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, ja noziegums saistīts ar vardarbību vai vēsts pret dzimumneaizskaramību vai tikumību. 61.panta ceturtnā daļa tika papildināta arī ar 4.¹ un 4.² daļu, kuri saistīti ar elektronisko uzraudzību, piemēram, ja vairs nav iespējama elektroniskās uzraudzības īstenošana, tiesa var pieņemt lēmumu par neizciestās soda daļas izpildīšanu. Ir iespējama arī elektroniskās uzraudzības atcelšana par priekšzīmīgu kriminālsodu izpildi. Vēl svarīgs papildinājums šajos grozījumos ir 61.¹ pants, kurā tiek noteikta elektroniskās uzraudzības definīcija, piemērojamais laiks un termiņa sākums.²³

61.panta ceturtnā daļa tika papildināta ar 4.³ un 4.⁴ daļu ar Grozījumiem Krimināllikumā, kuri tika pieņemti 2020.gada 11.jūnijā. Tajos tika norādīts, ka uz mūžu notiesātajiem par pienākumu neizpildi bez attaisnojoša iemesla var pieņemt lēmumu par pirmstermiņa uzraudzības laika aizstāšanu ar brīvības atņemšanu uz visu mūžu. Arī gadījumā, kad uz mūžu notiesātajam, kurš ir atbrīvots no soda izciešanas nosacīti pirms termiņa un kuram piemērota elektroniskā uzraudzība, pienākumu nepildīšana gadījumā, kā arī situācijās, kad elektroniskā uzraudzība nav iespējama vai notiesātais to nevēlas, pirmstermiņa uzraudzības laiku var aizstāt ar brīvības atņemšanu uz visu mūžu.²⁴

2022.gada 1.janvārī spēkā stāsies Grozījumi Krimināllikumā, ar kuriem 61.panta ceturtnajā, 4.¹, 4.², 4.³ un 4.⁴ daļā vārdi ‘‘Valsts probācijas dienesta’’ tiks nomainīti ar vārdiem ‘‘sodu izpildes iestādes’’.²⁵ Šie grozījuma norāda uz to, ka turpmāk pienākumus nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas gadījumā noteiks sodu izpildes iestāde. Tāpat arī iesniegumus par neizciestās soda daļas izpildīšanu vai elektroniskās uzraudzības atcelšanu iesniegs sodu izpildes iestāde.

Krimināllikuma 61.panta attīstība ir acīmredzama gan valodniecības, gan arī satura ziņā. Manāma ietekme gan no Rietumeiropas tiesībām, gan arī no Eiropas Savienības tiesībām. Darba autore uzskata, ka attīstība ir bijusi vērsta uz to, lai mazinātu iespēju, ka notiesātais, kurš

²³ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 16.10.2014. [aplūkots 03.05.2021.]

²⁴ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 11.06.2020. [aplūkots 03.05.2021.]

²⁵ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 17.12.2020. [aplūkots 03.05.2021.]

nosacīti pirms termiņa atbrīvots spētu iekļauties sabiedrībā, kā arī būtu mazāks drauds sabiedrībai kopumā.

2. NOSACĪTAS PIRMSTERMIŅA ATBRĪVOŠANAS NO SODA JĒDZIENS, PRIEKŠNOTEIKUMI

2.1. Nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas jēdziens

Sarunās ar citiem, bakalaura darba autore ir novērojusi, ka citu viedoklis par sodu pamatā balstās uz to, ka sods, kas paredzēts par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, ir paredzēts tādēļ, lai personu, kura noziedzīgu nodarījumu ir izdarījusi, tiktu pārmācīta. Tomēr Krimināllikuma 35.panta otrajā daļā ir norādīts soda mērķis, kas satur piecas komponentes, no kurām neviena nav saistīta ar personas pārmācīšanu. Šī soda mērķa komponentes ir: 1) aizsargāt sabiedrības drošību; 2) atjaunot taisnīgumu; 3) sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgu nodarījumu; 4) resocializēt sodīto personu un 5) panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.²⁶ A. Judins ir rakstījis, ka "brīvības atņemšanas sods pats par sevi nav mērķis, kurš jāsasniedz, lai atjaunotu taisnīgumu, bet gan ir līdzeklis, kas pārdomāti jāizmanto, lai novērstu noziedzīgu nodarījumu recidīvu, palīdzētu notiesātajam atgriezties sabiedrībā un dzīvot tajā, nepārkāpjot tiesību normas."²⁷ "Sodu, kas soda noziedznieku, bet nenovērš nozieguma iespējamību, sauc par atriebību. Tas pielīdzināms instinktam, nevis likumam."²⁸ Ņemot vērā cilvēka dabu, ir skaidrs, ka noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas gadījumā sabiedrība vēlas, lai noziedzīga nodarījuma izdarītājs tiktu sodīts pēc iespējas bargāk. It īpaši, ja noziedzīgais nodarījums ir bijis vērsts pret kādu tuvinieku. Taču sabiedrībai noderīgāk un svarīgāk būtu, lai noziedzīgie nodarījumi neatkārtotos regulāri. Krimināllikuma 35.panta otrajā daļā norādītie soda mērķa komponenti mijiedarbojas viens ar otru, kas rezultējas cilvēkiem drošākā sabiedrībā.

Nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda piemēro tad, kad soda mērķis ir sasniegts ātrāk nekā ar notiesājošu spriedumu piespriestajā brīvības atņemšanas termiņā. Tādēļ, piemērojot šo institūtu, ir jābūt pārliecībai, ka soda mērķis patiešām ir sasniegts īsākā laikā un notiesātais nebūs apdraudējums ne sev, ne sabiedrībai.

Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda galvenokārt ir regulēta Krimināllikuma 61.pantā. Šī panta pirmajā daļā ir noteikts, ka to var piemērot visām personām, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu, izņemot personām, kuras notiesātas ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, t.i., ar brīvības atņemšanu uz laiku no piecpadsmit dienām, bet ne ilgāku par trim mēnešiem. Tātad, ja persona ir izdarījusi kriminālpārkāpumu, par kuru viņai tiek piespriests brīvības atņemšanas sods, tad nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda tai nevar piemērot. Savukārt personai, kura

²⁶ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [aplūkots 12.04.2021.]

²⁷ Judins A. Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no brīvības atņemšanas soda izciešanas. [b.v.]: Sabiedriskās politikas centrs "Providus", 2006, 13.-14.lpp.

²⁸ Banga E. Soda jēga un būtība. Jurista vārds, 4.oktobris, 2005, Nr. 37. [aplūkots 13.04.2021.]

izdarījusi mazāk smagu, smagu vai sevišķi smagu noziegumu un ir notiesāta ar brīvības atņemšanu, ir tiesības uz šī institūta īstenošanu soda izciešanas laikā ar izņēmumu Krimināllikuma 61.panta sestajā daļā.

Termins "nosacīts" norāda uz to, ka atbrīvošanas gadījumā personai būs kādi nosacījumi. Tādēļ ir arī šis termins "nosacīta atbrīvošana", jo notiesātajam pēc atbrīvošanas ir noteikti likumiskie pienākumi, kā arī Valsts probācijas dienesta amatpersonas var noteikt papildus pienākumus. Tāpat arī termins "pirmstermiņa" atsaucas uz to, ka persona tiek atbrīvota ātrāk nekā tas noteikts ar notiesājošu spriedumu.

Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana "[...] ļauj individualizēt kriminālsoda izpildes gaitu un piemērot brīvības ierobežošanu tik ilgi, cik patiesībā tas ir nepieciešams soda mērķu sasniegšanai."²⁹ Tas ir svarīgi, jo Latvijā tiek piemērota soda progresīvā izpilde. Saskaņā ar Latvijas Sodū izpildes kodeksa (turpmāk – LSIK) 50.¹ pantu "soda progresīvā izpilde pamatojas uz notiesāto diferenciaciju katra brīvības atņemšanas iestādes veida un režīma ietvaros, kā arī notiesāto pārvietošanu no viena veida cietuma uz cita veida cietumu, ņemot vērā izciestā soda daļu un notiesātā uzvedību."³⁰ "Soda progresīvā izpilde nodrošina to, ka notiesātajam sods tiek izpildīts atbilstoši viņa uzvedībai un resocializācijas pakāpei."³¹

Lemjot par personas nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda, tiek ņemta vērā notiesātā personība un uzvedība soda izciešanas laikā, kā arī seši priekšnosacījumi, kuri sīkāk tiks izskatīti nākamajā apakšnodaļā.

Kā norādīts Krimināllikuma 61.panta komentāros, "personu var atbrīvot nosacīti pirms termiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas par jebkuru Krimināllikuma Sevišķajā daļā paredzētu noziedzīgu nodarījumu."³² Tomēr, kā iepriekš minēts, ir izņēmums, par kuru nepiemēro nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu – "nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda nepiemēro, ja tas piespriests pilngadīgai personai par sevišķi smagu noziegumu, kas izdarīts pret personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, un ir saistīts ar seksuālu vardarbību." – kas paredzēts Krimināllikuma 61.panta sestajā daļā. Tātad nav svarīgi, vai persona ir izdarījusi sevišķi smagu noziegumu, piemēram, slepkavību sevišķi pastiprinošos apstākļos, kas paredzēta Krimināllikuma 118.pantā vai mazāk smagu noziegumu, piemēram, novešanu līdz pašnāvībai, kas regulēta Krimināllikuma 124.panta pirmajā daļā. Personu nedalīšana atkarībā no izdarīto noziedzīgo nodarījumu smaguma pakāpes ir nepieciešama, lai

²⁹ Judins A. Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no brīvības atņemšanas soda izciešanas. [b.v.]: Sabiedriskās politikas centrs "Providus", 2006, 14.lpp.

³⁰ Latvijas Sodū izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970. [aplūkots 12.04.2021.]

³¹ Satversmes tiesas 18.05.2017. spriedums lietā Nr. 2016-12-01, 12.2.p. Latvijas Vēstnesis, 2017, Nr. 98.

³² Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 251.lpp.

ar brīvības atņemšanu notiesātajām personām tiktu dota otra iespēja. Vienā no Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijām ir rakstīts, ka ‘‘lai samazinātu ieslodzījuma kaitīgās sekas [...], valstu likumam būtu jāparedz pirmstermiņa atbrīvošana visiem ieslodzītajiem, ieskaitot personas, kuras sodītas ar mūža ieslodzījumu.’’³³ Rekomendācijās rakstītais nav jāpilda vārdā vārdā. Kā iepriekš minēts, Krimināllikuma 61.panta sestajā daļā ir izņēmums, par kuru nepiemēro nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda.

Ja ar brīvības atņemšanu notiesātais atbilst nosacījumiem, pie kuriem personu var nosacīti pirms termiņa atbrīvot, tas nenozīmē, ka tas tiks īstenots. Šāda atbrīvošana nav pienākums. Arī Krimināllikuma 61.panta pirmajā daļā ir minēts, ka ‘‘**var** nosacīti pirms termiņa atbrīvot no pamatsoda izciešanas’’, kas arī norāda uz to, ka tā ir rīcības brīvība (*autores izcēlums*). Kaut arī ir šī rīcības brīvība lēmumam par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu, tomēr noteiktie pienākumi šīs atbrīvošanas gadījumā ir obligāti pildāmi. To apstiprina arī LSİK 119.⁴ pants, kas nosaka to, ka nosacīti atbrīvotajam ir pienākums veikt pantā uzskaitītās darbības. Šīs darbības ir: ‘‘1) ierasties Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā atbilstoši savai dzīvesvietai triju darbadienu laikā pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes; 2) pildīt Valsts probācijas dienesta amatpersonas noteiktos pienākumus un likumīgās prasības; 3) ierasties Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā Valsts probācijas dienesta amatpersonas noteiktajā laikā; 4) informēt Valsts probācijas dienesta amatpersonu par savu dzīvesvietu, darbavietu vai mācību iestādi, kā arī nekavējoties paziņot par to maiņu; 5) saņemt Valsts probācijas dienesta atļauju izbraukšanai ārpus dzīvesvietas uz laiku, kas ilgāks par 15 dienām. Šis punkts neattiecas uz nosacīti atbrīvoto, kuram noteikta elektroniskā uzraudzība; 6) iesniegt Valsts probācijas dienesta amatpersonai informāciju par noteikto pienākumu izpildi; 7) iesniegt Valsts probācijas dienesta amatpersonai informāciju par iztikas avotiem.’’ Pienākumu nepildīšana var rezultēties nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda atcelšanā, kas nozīmē, ka šai personai visticamāk būs jāizcieš neizcietā soda daļa (Krimināllikuma 61.panta ceturtā, 4.¹ daļa). Ir tikai likumsakarīgi, ka arī par pienākumu nepildīšanu ir negatīvas sekas, jo persona neizciet visu notiesājošā spriedumā paredzēto ieslodzījuma termiņu.

³³ Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole). Pieejams: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805df03f [aplūkots 12.04.2021.]

2.2. Nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda priekšnoteikumi

2.2.1. Spēja iekļauties sabiedrībā, neizdarot noziedzīgu nodarījumu

Pamatprincips, pēc kura vajadzētu vadīties, lai personu, kas notiesāta ar brīvības atņemšanu, nosacīti pirms termiņa atbrīvotu, autoresprāt, ir noteikts Krimināllikuma 61.panta pirmajā daļā – “[..] ir pamats uzskatīt, ka tā pēc atbrīvošanas spēs iekļauties sabiedrībā, neizdarot noziedzīgu nodarījumu”. Darba autore uzskata, ka šajā principā svarīgākā ir tieši spēja iekļauties sabiedrībā.

Ieslodzītā iekļaušanās sabiedrībā ir svarīga, lai nenotiku noziedzīgo nodarījumu recidīvs jeb “personas izdarīts jauns tīšs noziedzīgs nodarījums pēc šīs personas notiesāšanas par agrāku izdarītu tīšu noziedzīgu nodarījumu, ja sodāmība par to jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī nav noņemta vai nav dzēsta likumā noteiktajā kārtībā”- Krimināllikuma 27.pants. Ieslodzītā iekļaušanās sabiedrībā ietver vairākus aspektus, ne tikai sabiedrības stereotipus par personu, kura atbrīvota no ieslodzījuma vietas.

Autores veiktajā aptaujā par nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas sabiedrības viedokli, uz jautājumu – “Jūsaprāt, personas, kuras notiesātas ar brīvības atņemšanu, var mainīties uz labo pusi?” (sk. 2. pielikumu) – 21,8% jeb 37 respondenti atbildēja, ka nē. Savukārt 5,3% jeb 9 respondenti atbildēja, ka atkarīgs no personas izdarītā noziedzīgā nodarījuma. Aptaujā piedalījās simt septiņdesmit respondentu dažādās vecuma grupās. Kaut arī šķietami trīsdesmit septiņi respondenti ar šādu atbildi ir maz, tomēr nepavisam šie rezultāti nav tuvu “labiem”. Protams, vienmēr jāņem vērā, ka būs atšķirīgi viedokļi. Tomēr ir svarīgi, ka pēc iespējas lielāka sabiedrības daļa spētu pieņemt no ieslodzījuma vietas atbrīvotos un dotu viņiem iespēju pierādīt sevi pēc iespējas labāk. Šo situāciju var uzlabot, veidojot izglītojošas kampaņas, informējot sabiedrību, lai šo stigmu izskaustu no progresējoši domājošas sabiedrības.

Autore, izpētot simts anonimizētos nolēmumus, kuros minēta nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda, secināja, ka astoņdesmit divos nolēmumos bija izdarīti atkārtoti noziedzīgi nodarījumi nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas laikā. Pamatā šie noziedzīgie nodarījumi bija saistīti ar zādzībām, zādzībām narkotisko vielu ietekmē vai narkotisko vielu izplatīšanu, lietošanu, realizāciju. Šajos lēmumos pirmo reizi veiktie noziedzīgie nodarījumi pārsvarā bija tādi paši kā atkārtoti izdarītie noziedzīgie nodarījumi. Autore uzskata, ka viens no iemesliem šādai situācijai varētu būt saistīts ar nekvalitatīvu notiesātā psiholoģisko problēmu risināšanu un nepareizu pieeju ārstēšanai no alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarības. Krimināllikuma 61.panta otrās daļas 5. un 6.punktā ir atsauce uz to, ka notiesātais ir gatavs risināt šīs problēmas vai to jau dara. Ja psiholoģiskās problēmas, kas varētu izraisīt noziedzīga nodarījuma izdarīšanu tiek identificētas nepareizi, to risināšana var būt bezjēdzīga. Tādēļ ir

svarīgi izstrādāt ne tikai individuāli piemērojamas ārstēšanas vai psiholoģisko problēmu risināšanas programmas, bet ir nepieciešami arī augstas klases speciālisti.

No ieslodzījuma atbrīvotā iekļaušanās sabiedrībā ietver ne tikai šīs personas pieņemšanu no sabiedrības puses, bet arī, piemēram, spēju nodrošināt sevi un savu ģimeni ar materiālām vērtībām. Ja no ieslodzījuma vietas atbrīvotie nespēj vai nevēlas atrast oficiālu darbu, pētījums rāda, ka ‘no ieslodzījuma vietas atbrīvotie pastrādā jaunus noziegumus pamatā tādēļ, ka viņi nevar iegūt stabilu darbu vai atbalsta sistēmu’³⁴. Diemžēl darba devēji var nebūt atvērti darbā pieņemt no ieslodzījuma atbrīvotu personu. Protams, ir situācijas, kad likums aizliedz darbā pieņemt krimināli sodītu personu, piemēram, saskaņā ar Prokuratūras likuma 37.panta pirmās daļas 4. punktu, kas liedz ieņemt prokurora amatu personai, kura ‘ir sodīta par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas)’³⁵. ‘Turklāt darba devēji var prioritāri vērtēt darbinieku uzticamību, īpaši tad, ja spēja uzraudzīt darbinieku sasniegumu ir nepilnīga. Darbos, kuros nepieciešams ievērojams kontakts ar klientiem vai naudas vai dārgu preču apstrādi, būs nepieciešami uzticami, godīgi darbinieki.’³⁶ Savukārt, kādā citā pētījumā noskaidrots, ka ‘[...] darbinieki, kuriem ir sodāmības ieraksts amatā noturas ilgāk un ir mazāka iespējamība, ka viņi labprātīgi aizies no darba, salīdzinot ar citiem darbiniekiem [salīdzinot ar darbiniekiem, kuriem nav sodāmības ieraksts – *autores piezīme*].’³⁷ Ja no ieslodzījuma atbrīvotajam neizdodas atrast darbu, tad pastāv risks, ka viņš var sākt nodarboties ar līdzekļu iegūšanu nelegālā veidā, piemēram, ražojot un izplatot narkotiskās un psihotropās vielas. Tas var beigties ar atkārtotu ieslodzījumu. Kaut arī Valsts probācijas dienests un Ieslodzījuma vietu pārvalde palīdz tiem, kuri izcieš sodu brīvības atņemšanas iestādēs sagatavoties darba meklējumiem, autore uzskata, ka arī darba devējiem ir jāsniedz plašāka informācija, kurā iekļauti gan pētījumi, gan arī aktuālā statistika saistībā ar to personu nodarbināšanu, kuras atbrīvotas no brīvības atņemšanas iestādes, lai iedrošinātu darba devējus šādus darbiniekus pieņemt pastāvīgā darbā.

³⁴ Leverentz, A. (2008). Neighborhood context of attitudes towards crime and reentry. *Punishment & Society*, 13(1), 64–92.

³⁵ Prokuratūras likums: LV likums. Pieņemts 19.05.1994. [aplūkots 12.04.2021.]

³⁶ H. Holzer, S. Raphael, M. Stoll. Employment Barriers Facing Ex-Offenders. [b.v.]: The Urban Institute Reentry Roundtable Discussion Paper, 2003, p.8. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/241135878_Employment_Barriers_Facing_Ex-Offenders [aplūkots 14.03.2021.]

³⁷ D. Minor, N. Persico, D. M. Weiss. Criminal Background and Job Performance: [b.v.]. [b.i.], 2017, p 17. Pieejams:

<https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=487123003122066097030101116081026009038080040008074085087009021075090073073087124076103057023025110011118113103090113030118010007087073028029029099067085110002104006008031115082121009108095097083111112123126007122108010088112116100126066084121086089&EXT=pdf&INDEX=TRUE> [aplūkots 14.03.2021.]

Tiesa lietā Nr. 11096033420 norādīja, ka “jauns noziedzīgs nodarījums šajā lietā izdarīts esot nosacīti pirmstermiņa atbrīvotam un nedzēstas sodāmības laikā, kas objektīvi liecina par apsūdzētā nespēju iekļauties sabiedrībā, neizdarot jaunus noziedzīgus nodarījumus, lai gan faktiski ir gados jauns cilvēks, kurš atrodas ekonomiski aktīvā darbaspējīgā vecumā, bez būtiskiem veselības traucējumiem, taču ar zemu subjektīvās uzvedības kontroles līmeni, kas dzīvo pēc personiskā labuma principa noteikumiem, un savus sociālos aspektus un intereses tendenciozi risina ar prettiesiskām darbībām, neņemot vērā sabiedrībā pastāvošās tiesību normas un sabiedrības intereses kopumā.”³⁸ Persona jau ir nosacīti pirms termiņa atbrīvota, kas nozīmē, ka ir veikts personas izvērtējums par viņas spēju iekļauties sabiedrībā. Tomēr tiek izdarīts atkārtots noziedzīgs nodarījums. Iemesli var būt dažādi. Autore nenoliedz, ka viens no iemesliem var būt arī personas spēja pārliecinoši izturēties pareizi, ievērojot visus noteikumus, lai tiktu nosacīti pirms termiņa atbrīvota. Valsts probācijas dienesta amatpersonas tādēļ var uzskatīt šo personu par atbilstošu nosacītai pirmstermiņa atbrīvošanai, kļūdoties un nezinot notiesātā īsto personību.

2.2.2. Sasniegts noteikts resocializācijas mērķis

Otrs priekšnoteikums, kam jāizpildās, lai persona, kas notiesāta ar brīvības atņemšanu varētu pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu ir noteikta resocializācijas mērķa sasniegšana, saskaņā ar Krimināllikuma 61.panta otrās daļas 1.punktu. Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšniece Ilona Spure ir rakstījusi, ka “ja sākotnēji cietumos ievietoja ar mērķi izolēt cilvēkus no sabiedrības, īsti neaizdomājoties par to, ko sabiedrībai nozīmēs viņa atgriešanās, tad šobrīd var teikt, ka galvenais mērķis ir nodrošināt resocializāciju”.³⁹

“Latvijā notiesātā resocializāciju īsteno brīvības atņemšanas iestādes amatpersona vai darbinieks.”⁴⁰

LSIK 61.¹ pants resocializācijas procesu definē šādi: “ar brīvības atņemšanu notiesāto resocializācijas process (turpmāk – notiesāto resocializācija) ir sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumu kopums, kura mērķis ir veicināt notiesātā tiesisku uzvedību un veidot viņam sociāli pozitīvu vērtību izpratni.”

³⁸ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 13.07.2020. spriedums lietā Nr. 11096033420 [aplūkots 08.05.2021.]

³⁹ Spure I. Resocializācija ir brīvības atņemšanas soda galvenais mērķis. Jurista Vārds, 2019, nr. 40. [aplūkots 08.05.2021.]

⁴⁰ Notiesātā resocializācijas īstenošanas kārtība: Ministru kabineta 2013.gada 9.aprīļa noteikumi nr. 191. Latvijas Vēstnesis, 2013, nr.70.

Notiesāto resocializācijas līdzekļi iedalās sociālās rehabilitācijas līdzekļos un sociālās uzvedības korekcijas līdzekļos, kā to nosaka LSIK 61.² pants. Pie sociālās rehabilitācijas līdzekļiem, saskaņā ar tā paša likuma 61.³ pantu, ietilpst izglītošana, notiesāto iesaistīšana sabiedriski lietderīgā nodarbināšanā, notiesātā sociālo problēmu risināšana, ņemot vērā ieslodzījuma radītās sekas, psiholoģiskā aprūpe, brīvā laika pasākumu organizēšana, kā arī atkarību mazināšanas programma. Savukārt LSIK 61.⁴ pantā notiesāto sociālās uzvedības korekcijas līdzeklis ir sociālās uzvedības korekcijas programma.

Kā piemēru noteiktam resocializācijas rezultātam var minēt resocializācijas politikas pamatnostādņu mērķi: "mazināt visus noziedzīgas uzvedības riskus brīvības atņemšanas soda izpildes laikā un pēc tā izciešanas, lai nodrošinātu cilvēka drošumspējas veicināšanu un veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā, t.sk. darba tirgū."⁴¹ Vērtīgi pieminēt, ka šajā mērķī noziedzīgas uzvedības mazināšanas risks attiecināms arī uz brīvības atņemšanas soda izpildes laiku, ne tikai pēc tā. Pamatā visa informācija tiek vērsta uz laiku pēc atbrīvošanas, tomēr svarīgi, ka arī resocializācija tiek vērsta uz brīvības atņemšanas soda izpildes laiku, jo notiesātais arī resocializācijas laiku pamatā pavadīs brīvības atņemšanas iestādē. Lai pieņemtu lēmumu par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu tiek vērtēta arī notiesātā uzvedība brīvības atņemšanas laikā, līdz ar to resocializācija nedrīkst būt tikai vērsta uz āru. Tā ir pozitīva iezīme, ka resocializācija tiek vērsta arī uz "iekšu" jeb laiku, kas tiek pavadīts brīvības atņemšanas iestādē.

Saskaņā ar LSIK devīto "A" nodaļu, katram ar brīvības atņemšanu notiesātajam tiek izstrādāts resocializācijas plāns, kurā nosaka mērķus, kurus sasniegt līdz notiesātais tiks atbrīvots (presumējot, ka viņš tiks atbrīvots tajā termiņā, kas noteikts ar notiesājošu spriedumu). Pirms paša plāna izstrādes tiek veikta notiesātā risku un vajadzību izvērtēšana, uz kuru balstoties tiek izstrādāts resocializācijas plāns, kā to nosaka Ministru kabineta 2013.gada 9.aprīļa noteikumi nr. 191. Resocializācijas plāns nav nemainīgs. Tas tiek atjaunots, ņemot vērā atkārtotas notiesātā izvērtēšanas un resocializācijas rezultātus. Ja sākotnēji noteikti piemērojamie resocializācijas līdzekļi nesniedz vajadzīgos rezultātus, tad tos var mainīt, papildināt, kā arī pagarināt izpildes termiņus.

Viens no veidiem kā nodrošināt resocializācijas mērķu sasniegšanu, saskaņā ar LSIK 56.¹ pantu, ir "notiesātos, kas sodu izcieš izmeklēšanas cietumā, brīvības atņemšanas iestādē vai audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, nodarbina par samaksu vai bez atlīdzības." Šādas prakses īstenošana ar brīvības atņemšanu notiesātajiem ļauj apgūt jaunas zināšanas, kas būtu

⁴¹ Informatīvs ziņojums "Pārskats par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.-2020. gadam un Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.-2020. gadam īstenošanas plāna ieviešanas rezultātiem". Rīga, 2019, 3.lpp.

nepieciešamas darba vidē pēc soda izciešanas, kā arī neizmirst, nostiprināt un papildināt jau esošās zināšanas.

Jāpiemin, ka notiesātā resocializācijas rezultātu novērtēšana nenotiek tikai tad, kad ar notiesājošo spriedumu noteiktais termiņš, kas jāpavada ieslodzījuma vietā, drīz beigsies. ‘‘Mēnesi pirms dienas, kad notiesātais iegūst tiesības pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda, resocializācijas amatpersona novērtē notiesātā resocializācijas rezultātus, kā arī nosaka antisociālas uzvedības un atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riska pakāpi un sniedz viedokli brīvības atņemšanas iestādes administratīvajai komisijai par notiesātā iespējamu nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda izciešanas.’’⁴²

2.2.3. Labprātīga atlīdzināšana ar noziedzīgo nodarījumu radītam kaitējumam

Saskaņā ar Krimināllikuma 61.panta otrās daļas 2.punktu nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda var noteikt, ja ‘‘notiesātais atbilstoši iespējām ir labprātīgi atlīdzinājis ar noziedzīgu nodarījumu radīto kaitējumu’’.

Kriminālprocesa likuma 350.panta pirmajā daļā kompensācija ir definēta kā ‘‘naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko persona, kura ar noziedzīgu nodarījumu radījusi kaitējumu, samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām un mantisko zaudējumu.’’⁴³ Tātad, kaitējums var izpausties ne tikai kā mantisku vērtību pamazinājums, bet arī fiziskas vai garīgas ciešanas.

Nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas gadījumā kaitējuma atlīdzināšana ir jāveic labprātīgi. Kriminālprocesa likuma 350.panta otrā daļa nosaka to, ka kompensāciju apsūdzētais samaksā ‘‘brīvprātīgi vai uz tiesas nolēmuma vai uz prokurora priekšraksta par sodu pamata’’. Šajā gadījumā runa ir par situāciju, kad tiesa to papildus nav noteikusi. Termins ‘‘labprātīgi’’ ir sinonīms terminam ‘‘brīvprātīgi’’, tātad secināms, ka labprātīga atlīdzināšana nozīmē pēc paša notiesātā vēlmes, nevis tiesas nolēmuma vai prokurora priekšraksta par sodu pamata. Var rasties priekšstats, ka varbūt tas ir darāms uz likuma pamata, jo ierakstīts Krimināllikumā, kas tādā gadījumā nebūtu saistāms ar ‘‘labprātīgu atlīdzinājumu’’. Tomēr Krimināllikuma 61.panta otrās daļas 2.punktā noteiktais nav obligāti pildāms pienākums. Attiecīgi, ja tas netiek darīts, tad persona nevar pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu. Šis labprātīgais atlīdzinājums arī nav pielīdzināms sodam. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts ir

⁴² Notiesātā resocializācijas īstenošanas kārtība: Ministru kabineta 2013.gada 9.aprīļa noteikumi nr. 191. Latvijas Vēstnesis, 2013, nr. 70.

⁴³ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.05.2005. [aplūkots 06.05.2021.]

noteicis, ka ‘‘tiesas noteiktā kaitējuma kompensācija nav uzskatāma par sodu Krimināllikuma 35.panta izpratnē vai dubultsodu Kriminālprocesa likuma 25.panta izpratnē.’’⁴⁴ Tātad, ja tiesas noteikta kompensācijas atlīdzināšana nav sods, tad labprātīga atlīdzināšana arī nav pielīdzināma vēl vienam sodam.

Ņemot vērā, ka ar noziedzīgu nodarījumu radītais kaitējums var atšķirties, lielāka iespēja šo kompensāciju atlīdzināt būs tiem notiesātajiem, kuru radītais kaitējums būs mazāka apmēra, jo ar brīvības atņemšanu notiesātajam 1) mazāku naudas summu, strādājot ieslodzījuma vietā, ir nopelnīt vieglāk un ātrāk; 2) var būt jau iekrājumi ārpus ieslodzījuma vietas, ar kuriem var atlīdzināt ar savām noziedzīgām darbībām radīto kaitējumu.

Kaut arī labprātīga kaitējuma atlīdzināšana ir viens no priekšnoteikumiem, lai ar brīvības atņemšanu notiesātais varētu pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu, ir vērts pieminēt, ka vairākos spriedumos tieši ar brīvības atņemšanu notiesātie ceļ tiesā prasību par nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu. Piemēram, 2021.gada 24.februārī Rēzeknē Administratīvā rajona tiesa izskatīja lietu ‘‘par labvēlīga administratīvā akta par nemantiskā kaitējuma 4611 *euro* atlīdzināšanu izdošanu.’’⁴⁵ Viens no iemesliem, kādēļ tika prasīts šis nemantiskais kaitējums bija tādēļ, ka ‘‘ar prettiesiski piemēroto disciplinārsodu pieteicējam radītas smagas tiesiskās sekas, proti, pieteicējam tika liegtas tiesības uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda izciešanas, kas savukārt radīja morālas ciešanas un stresu.’’ Tomēr tiesa nolēma prasību apmierināt daļēji, uzliekot pienākumu Latvijas Republikai mēneša laikā no sprieduma spēkā stāšanās dienas rakstveidā atvainoties notiesātajam par aizskārumu. Tiesa secināja, ka tiesību aizskārums nav atzīstams par smagu un rakstveida atvainošanās būs atbilstošs nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas veids. Tāpat arī lietā Nr. A42-02406-19/46 pieteicējs pieprasīja morālā kaitējuma atlīdzinājumu 20 000 *euro* apmērā, kas arī tika apmierināts daļēji – Latvijas Republikai bija mēneša laikā no sprieduma spēkā stāšanās dienas jāatlīdzina 170 *euro* par morālo kaitējumu.⁴⁶

2.2.4. Pēc atbrīvošanas iespējams tiesiskā ceļā iegūt eksistences līdzekļus

Nepieciešamība pēc atbrīvošanas notiesātajam tiesiskā ceļā iegūt eksistences līdzekļus regulēta Krimināllikuma 61.panta otrās daļas 3.punktā.

⁴⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK-508/2010. [aplūkots 06.05.2021.]

⁴⁵ Administratīvās rajona tiesas Rēzeknes tiesu nama 24.02.2021. spriedums lietā Nr.A42-00115021/44. [aplūkots 06.05.2021.]

⁴⁶ Administratīvās rajona tiesas 23.12.2019. spriedums lietā Nr. A42-02406-19/46/ [aplūkots 06.05.2021.]

Lai nodrošinātu sev iespēju tiesiskā ceļā iegūt eksistences līdzekļus, ieslodzītajiem ir jāmeko ierastās, kuras var noderēt kā dzīvībai, tā darba tirgū. Lai palielinātos iespēja, ka ieslodzītais pēc atbrīvošanas neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus, īpaši tādas, kas saistīti ar nelegālu līdzekļu iegūšanu, ir svarīgi, ka viņam ir atbilstošas spējas darba atrašanai. Tādēļ, kā iepriekš bakalaura darbā minēts, ieslodzījuma vietā notiesātie var veikt apmaksātu vai neapmaksātu darbu.

Pieejamā statistika par 2019.gadu rāda, ka 2019.gadā ‘‘tika nodarbināti 801 ieslodzītie [..]. 2019. gada decembrī viena notiesātā vidējais mēneša atalgojums (pēc nodokļu nomaksas un citu ieturējumu veikšanas) saimnieciskajā apkalpē bija 76,35 euro, bet komersantu izveidotajās darba vietās – 146,54 euro.’’⁴⁷ Tātad, ieslodzījuma vietās nodarbinātie ne tikai apgūst vai nostiprina prasmes, kas var noderēt darba vidē, bet arī saņem atalgojumu, ko var izmantot tērēšanai ieslodzījuma vietā vai kā pamatkapitālu, kad persona tiks atbrīvota no ieslodzījuma vietas. Ja ar brīvības atņemšanu notiesātais ir ticis nodarbināts komersantu izveidotajās darbavietās, tad pastāv iespēja, ka pēc atbrīvošanas viņš varēs turpināt strādāt un iegūt līdzekļus. Taču jāņem vērā, ka ne visiem ar brīvības atņemšanu notiesātajiem ir iespēja tikt nodarbinātiem ierobežoto darba vietu skaita dēļ.

Saskaņā ar LSIK 48.¹ pantu notiesātais ieslodzījuma vietā var lūgt izveidot atbrīvošanas fondu. Atbrīvošanas fonds vārda tiešā nozīmē ir fonds, kurā tiek uzkrāti līdzekļi un kur tiek izmaksāti ‘‘dienā, kad notiesāto atbrīvo no brīvības atņemšanas iestādes.’’ Tas ļauj ar brīvības atņemšanu notiesātajiem izveidot uzkrājumus, lai, personu atbrīvojot no cietuma, viņai būtu iespēja gan iegādāties sev pārtiku un nepieciešamās preces, gan arī atrast sev dzīvesvietu, ja tas ir nepieciešams.

Ja soda izciešanas laikā rodas vajadzība uzkrātos līdzekļus izlietot veselības aprūpes vajadzībām, ‘‘ja brīvības atņemšanas iestādes ārsts atzinis, ka šāda veselības aprūpe ir nepieciešama, un šo veselības aprūpes pakalpojumu neapmaksā no valsts budžeta līdzekļiem’’, ar notiesātā rakstveida iesniegumu brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks var atļaut uzkrātos līdzekļus izmantot šādām vajadzībām. Uzkrāto līdzekļu izlietošanas ierobežojumi ir pozitīva iezīme arī nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas gadījumā, jo izvērtēšanas procesā par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu tas var pierādīt ne tikai to, ka pēc atbrīvošanas notiesātajam jau būs pieejami tiesiskā ceļā iegūti eksistences līdzekļi, bet arī to, ka, atrodoties ieslodzījuma vietā viņš jau domājis par nodrošinājumu pēc atbrīvošanas.

⁴⁷ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada publiskais pārskats. Pieejams: <https://www.ievp.gov.lv/lv/media/2449/download> [aplūkots 04.05.2021.]

Atbrīvošanas fondā līdzekļi tiek uzkrāti vienīgi no notiesātās personas līdzekļiem, tas ir brīvprātīgi.

2.2.5. Nav spēkā esošu sodu un pagājis reglamentētais laiks par soda izciešanas režīmu pārkāpumu

Nākamais priekšnoteikums, lai notiesātais varētu pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda, kas regulēts Krimināllikuma 61.panta otrās daļas 4.punktā – “ir pagājis kriminālsodu izpildi reglamentējošā likumā noteiktais laiks pēc soda piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu un nav spēkā esošu sodu par brīvības atņemšanas soda izpildes laikā izdarītiem administratīvajiem pārkāpumiem.”

Ieslodzījuma vieta ir specifiska vide, kur konfliktsituācijas var izveidoties ātrāk, tādēļ ir iespējami pārkāpumi. Tomēr šajā gadījumā Krimināllikuma 61.panta otrās daļas 4.punkts nosaka to, ka sodi var būt bijuši, bet ne spēkā esoši. Tas norāda uz to, ka pilnīgi visiem ieslodzītajiem ir tiesības uz šo nosacīto pirmstermiņa atbrīvošanu ne tikai neatkarīgi no noziedzīgā nodarījuma smaguma pakāpes (izņemot Krimināllikuma 61.panta sesto daļu), bet arī no uzvedības ieslodzījuma vietā. Tā kā katrs gadījums tiek vērtēts atsevišķi, noteikti tiek ņemts vērā ieslodzījuma vietā izdarīto pārkāpumu biežums. Visticamāk, jo vairāk pārkāpumu, jo mazāka iespējamība, ka persona tiks nosacīti pirms termiņa atbrīvota.

Saskaņā ar LSIK 50.³panta ceturto daļu “lemjot par notiesātā virzību soda progresīvās izpildes ietvaros, atbilstoši šajā kodeksā noteiktajam izvērtē, vai ir pagājis viens gads pēc soda – ievietošana soda vai disciplinārajā izolatorā – piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu vai pagājuši seši mēneši pēc cita šajā kodeksā noteiktā soda piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu vai notiesātajam ir piemērots šā kodeksa 68.panta pirmās daļas 5.punktā noteiktais pamudinājums un notiesātais atzīstams par administratīvi nesodītu.”⁴⁸ Tātad, reglamentētais laiks, kuram jāpauz pēc soda piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu, kura dēļ notiesātais ievietots soda vai disciplinārajā izolatorā ir viens gads. Savukārt, sešu mēnešu termiņam pēc soda piemērošanas jāpauz par citiem soda izciešanas režīma pārkāpumiem. Kā šajā pantā norādīts, ir iespējams, ka arī notiesātais atzīstams par administratīvi nesodītu. LSIK 68.panta pirmās daļas 5.punktā rakstīts, ka notiesātajam var noteikt šādu pamudinājumu: “[..] 5) atzīt notiesāto par atbilstošu šā kodeksa 50.³ panta ceturtajā daļā minētajiem nosacījumiem pirms tajā noteiktā termiņa beigām”.⁴⁹ Tomēr jāņem vērā, ka,

⁴⁸ Latvijas Soduzpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970. [aplūkots 07.05.2021.]

⁴⁹ Ibid.

saskaņā ar LSIK 68.panta otrajā daļā norādīto ‘‘šā panta pirmās daļas 5.punktā minētais pamudinājums neattiecas uz administratīvā soda spēkā esamību’’.⁵⁰ Attiecīgi, noteiktais pamudinājums ir attiecināms tikai uz noteikto laiku, kam jāpaiet pēc soda piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu, nevis paša soda spēkā esamību.

Līdzīgi kā nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas gadījumā, arī laiku, kam jāpaiet pēc soda piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu notiesātajam pirms tajā noteiktā termiņa beigām var samazināt, ‘‘ja ir pagājuši: 1) ne mazāk kā seši mēneši pēc soda – ievietošana soda izolatorā – piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu; 2) ne mazāk kā trīs mēneši pēc soda – ievietošana disciplinārajā izolatorā – piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu; 3) ne mazāk kā trīs mēneši pēc cita šajā kodeksā noteiktā soda piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu, ja sods piemērots pilngadīgai personai, vai ne mazāk kā viens mēnesis, ja sods piemērots nepilngadīgai personai,’’⁵¹

Soda izciešanas režīma pārkāpumi uzskaitīti LSIK 70.pantā. Šie sodi ir: ‘‘[...] 1) izteikt brīdinājumu; 1¹) aizliegt izmantot personisko televizoru vai radiouztvērēju (bez balss ieraksta iespējām) uz laiku līdz vienam mēnesim un likt to nodot glabāšanā brīvības atņemšanas iestādes glabāšanas noliktavā vai atdot personām, kas to nodevušas lietošanā notiesātajam; 2) izteikt rājienu; 3) aizliegt uz laiku līdz vienam mēnesim pirkt pārtikas produktus un tabakas izstrādājumus brīvības atņemšanas iestādes veikalā; 4) notiesātajam, kas izcieš sodu slēgtajā cietumā, aizliegt kārtējo telefonsarunu; 4¹) notiesātajam, kas izcieš sodu daļēji slēgtajā cietumā, aizliegt telefonsarunas uz laiku līdz 10 dienām; 4²) notiesātajam ar brīvības atņemšanu uz visu mūžu (mūža ieslodzījums), kuri sodu izcieš atsevišķā slēgtā cietuma blokā ar pastiprinātu uzraudzību, aizliegt kārtējo videozvanu; 5) aizliegt kārtējo satikšanos; 6) notiesātos, kas sodu izcieš cietumos, ievietot soda izolatorā līdz piecpadsmit diennaktīm; 7) notiesātos, kas sodu izcieš audzināšanas iestādēs nepilngadīgajiem, ievietot disciplinārajā izolatorā līdz desmit diennaktīm.’’⁵²

A. Judins ir izteicis viedokli, ka ‘‘[...] ir svarīgi ievērot, ka administratīvās komisijas lēmumam jābūt motivētam – vienkārša norāde, ka pirms dažiem gadiem persona ir bijusi vairākkārt disciplināri sodīta, pati par sevi nav fakts, kura dēļ var noraidīt lūgumu nosacīti pirms termiņa atbrīvot no soda.’’⁵³

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

⁵³ Judins A. Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no brīvības atņemšanas soda izciešanas. [b.v.]: Sabiedriskās politikas centrs ‘‘Providus’’, 2006, 27.lpp.

2.2.6. Notiesātā gatavība risināt savas psiholoģiskās problēmas

Krimināllikuma 61.panta otrās daļas 6.punkts nosaka to, ka ‘notiesātais risina un ir gatavs turpmāk risināt savas psiholoģiskās problēmas, kas izraisīja vai varētu izraisīt noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.’

Psiholoģisko problēmu risināšana, kas vārēja izraisīt noziedzīga nodarījuma izdarīšana ir nepieciešama ne tikai recidīvisma aspektā, bet arī pašas notiesātās personas labumam.

Autore uzskata, ka ikkatram notiesātajam ieslodzījuma vietā būtu nepieciešams noteikt psiholoģisko problēmu risināšanu kā obligātu, neskatoties uz to, vai notiesātais pretendē vai nepretendē uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda. Tomēr, balstoties uz pašreizējo regulējumu, gatavība risināt psiholoģiskās problēmas, līdzīgi kā notiesāta piekrišana ārstēties no narkotiskām vielām, norāda uz notiesātā apņēmību un vēlmi laboties un, protams, pirms termiņa tikt atbrīvotam no ieslodzījuma vietas.

‘Pavisam nesen pētnieki ir noskaidrojuši, ka kognitīvās ārstēšanas programmas, kas tiek izstrādātas atbilstoši profesionālajiem standartiem, recidīvismu var samazināt par divdesmit pieciem līdz trīsdesmit pieciem procentiem.’⁵⁴ Tas norāda uz to, ka psiholoģisko problēmu risināšana ir iedarbīga ne tikai kognitīvās ārstēšanas programmās. Iespējams, notiesātais nespēj pats tikt galā ar savām problēmām un to apzinās, bet viņam nav finansiāli līdzekļi, lai varētu šīs problēmas risināt. Iespēja to darīt ieslodzījuma vietā var būt motivācija tam, ka pēc atbrīvošanas notiesātais, iespējams, būs atrisinājis daļu savu problēmu un būs gatavs socializēties, strādāt un dzīvot dzīvi, kas nav saistīta ar kriminālām darbībām.

2.2.7. Notiesātā piekrišana ārstēties no atkarību izraisošām vielām

Notiesātā piekrišana ārstēties no alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarības nepieciešama tad, ja notiesātais ‘noziedzīgo nodarījumu izdarījis alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarības dēļ’, saskaņā ar Krimināllikuma 61.panta otrās daļas 6.punkta.

Nevienam nevar piespiest ārstēties no atkarību izraisošām vielām. Tomēr gadījumā, ja ar brīvības atņemšanu notiesātais vēlas pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu, tas ir obligāts nosacījums. Tas ir saistāms ar to, ka notiesātais, kurš noziedzīgo nodarījumu izdarījis

⁵⁴ Bush J. To Help A Criminal Go Straight, Help Him Change How He thinks. Pieejams: <https://www.npr.org/sections/health-shots/2016/06/26/483091741/to-help-a-criminal-go-straight-help-him-change-how-he-thinks> [aplūkots 05.05.2021.]

atkarību izraisošo vielu iespējā var būt lielāks drauds noziedzīgu nodarījumu atkārtošanai. Pastāv lielāka iespēja, ka atkarību dēļ notiesātais var atkārtot savas darbības.

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa vienā no spriedumiem minējusi, ka ‘’nosakot reālu brīvības atņemšanas sodu personai, kas apsūdzēta par noziedzīgiem nodarījumiem saistītā ar narkotiskajām vielām, to realizēšanu, tiesa aizstāv valsts un sabiedriskās drošības intereses, valsts ekonomiskās labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību un tikumību, kā arī lai aizstāvētu citu personu tiesības un brīvību.’’⁵⁵ Arī personai nosakot ārstēšanos no atkarību izraisošās vielām tiek pasargāta ne tikai pašas personas, bet arī sabiedrības veselība un valsts ekonomika.

Bakalaura darba autore uzskata, ka piekrišanas nepieciešamība ārstēties no atkarību izraisošām vielām dod ar brīvības atņemšanu notiesātajam iespēju mainīties, saprast vielu kaitīgo ietekmi un iemācīt atkārtoti nepievērsties tam. Autore arī piekrīt tam, ka tiek aizsargāta arī sabiedrības veselība un tikumība.

Ieslodzījuma vietās tiek realizētas atkarību mazinošas programmas, kurās notiesātais var iesaistīties.

2.2.8. Faktiski izciešamā soda daļa

Krimināllikuma 61.panta trešajā daļā ir minēti faktiskās brīvības atņemšanas soda izciešanas termiņi, lai notiesātais varētu pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu. Tie nav termiņi, kas noteikti ar spriedumu. Šie termiņi ir noteikti atkarībā no tā, kādas smaguma pakāpes noziedzīgo nodarījumu izdarījusi notiesātā persona. Faktiskās izciešanas termiņi ir:’’[..] 1) ne mazāk kā pusi no noteiktā soda par izdarīto mazāk smagu noziegumu; 2) ne mazāk kā divas trešdaļas no noteiktā soda, ja tas piespriests par smagu noziegumu, kā arī ja notiesātais ir persona, kas agrāk bijusi notiesāta ar brīvības atņemšanu par tīšu noziegumu, un sodāmība par šo noziegumu nav noņemta vai dzēsta; 3) ne mazāk kā trīs ceturtdaļas no noteiktā soda, ja tas piespriests par sevišķi smagu noziegumu, kā arī ja notiesātais ir persona, kas agrāk bijusi nosacīti pirms termiņa atbrīvota no soda un no jauna izdarījusi tīšu noziegumu neizciestās soda daļas laikā; 4) divdesmit piecus gadus no brīvības atņemšanas soda, ja notiesātais ir persona, kurai piespriests mūža ieslodzījums.’’⁵⁶

Tā kā ar brīvības atņemšanu notiesātais jau ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu, kura dēļ viņam piespriests brīvības atņemšanas sods, faktiski izciešamais soda laiks nepieciešams, lai 1)

⁵⁵ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 17.10.2016. spriedums Nr. 11519013915. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/306996.pdf> [aplūkots 13.05.2021.]

⁵⁶ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [aplūkots 17.04.2021.]

ar brīvības atņemšanu notiesātais vairs nevēlētos atkārtot noziedzīgus nodarījumus faktiski izciešamā laika dēļ, un 2) sabiedrība atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, zinādama, ka arī nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas gadījumā ir noteikts faktiskās izciešanas termiņš. Abi ir autores pieņēmumi par faktiski izciešamā soda daļas nepieciešamību.

Faktiski izciešamās soda daļas priekšnoteikums rada arī stabilitāti ieslodzījuma vietās, jo tās var rēķināties, ka notiesātais ieslodzījuma vietā atradīsies noteiktu laiku. Protams, nav paredzams, cik personas mēnesī tiks notiesātas ar brīvības atņemšanas sodu, tomēr tas dod iespēju saplānot aptuvenās izmaksas konkrētam notiesātajam.

2.3. Elektroniskā uzraudzība

Ar Krimināllikuma grozījumiem, kā iepriekš minēts, 2015.gada 1.februārī tika ieviests jauns uzraudzības veids – elektroniskā uzraudzība. Tas regulēts Krimināllikuma 61.panta divi divi daļā un 61.¹ pantā. “Elektroniskā uzraudzība ir intensīvas kontroles pasākumi, kurus nosaka tiesa, lai ierobežotu notiesātā brīvu pārvietošanos. Lai īstenotu elektronisko uzraudzību, pie notiesātā ķermeņa piestiprina elektronisku ierīci, kas ļauj kontrolēt viņa atrašanos noteiktā vietā un laikā.” Pēc izskata tā līdzinās aprocei, kura parasti tiek piestiprināta pie kājas. To ir iespējams noņemt, taču šādu mēģinājumu gadījumā elektroniskā ierīce izplatīs signālu uz sistēmu, un persona, kura pieskata šo sistēmu, veiks attiecīgās darbības.

Arī elektroniskās uzraudzības piemērošanas gadījumā ir jāskatās faktiski izciešamā soda daļa. Tātad, ja persona atbilst nosacījumiem, lai varētu piemērot nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu ar elektronisko uzraudzību, tad notiesātajam faktiski ir jāizcieš “1) ne mazāk kā vienu trešdaļu no noteiktā soda par mazāk smagu noziegumu; 2) ne mazāk kā pusi no noteiktā soda, ja tas piespriests par smagu noziegumu, kā arī ja notiesātais ir persona, kas agrāk bijusi notiesāta ar brīvības atņemšanu par tīšu noziegumu, un sodāmība par šo noziegumu nav noņemta vai dzēsta; 3) ne mazāk kā divas trešdaļas no noteiktā soda, ja tas piespriests par sevišķi smagu noziegumu, kā arī ja notiesātais ir persona, kas agrāk bijusi nosacīti pirms termiņa atbrīvota no soda un no jauna izdarījusi tīšu noziegumu neizciestās soda daļas laikā; 4) ne mazāk kā divdesmit četrus gadus no brīvības atņemšanas soda, ja notiesātais ir persona, kurai piespriests mūža ieslodzījums.”⁵⁷ Salīdzinājumam ar faktisko soda izciešanas laiku nosacītai pirmstermiņa atbrīvošanai no soda bez elektroniskās uzraudzības, ar elektronisko uzraudzību faktiski izciešamā soda daļa ir mazāka. Attiecīgi bez elektroniskās uzraudzības par mazāk smagu noziegumu faktiski jāizcieš ne mazāk kā puse no noteiktā soda, savukārt ar elektroniskās

⁵⁷ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [aplūkots 17.04.2021.]

uzraudzības piemērošanu par mazāk smagu noziegumu jāizcieš ne mazāk kā viena trešdaļa no soda. Uz mūžu notiesātajiem bez elektroniskās uzraudzības piemērošanas faktiski jāizcieš divdesmit piecus gadus, bet ar elektroniskās uzraudzības piemērošanu – divdesmit četrus gadus.

Jāpiebilst, ka elektronisko uzraudzību nevar piespriest visiem, kurus nosacīti pirms termiņa atbrīvo. To var darīt tikai ar notiesātā piekrišanu šādai uzraudzībai, to jāspēj īstenot notiesātā dzīvesvietā, un ir jābūt pārliecībai, ka elektroniskās uzraudzības piemērošana veicinās notiesātā iekļaušanos sabiedrībā.⁵⁸ Kā arī to nepiemēro tad, ‘ja notiesātais jau ir izcietis Krimināllikumā noteikto soda daļu, kas jāizcieš, lai varētu tikt ierosināta nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda izciešanas.’⁵⁹

Notiesātā labprātīga piekrišana nepieciešama ne tikai tādēļ, lai atļautu savā dzīvesvietā uzstādīt bāzes staciju, ar kuras palīdzību tiktu kontrolēta notiesātā atrašanās vieta, bet arī tādēļ, ka elektroniskā uzraudzība paredz noteiktu grafiku, pie kura atbrīvotajam jāpieturas. Saskaņā ar Valsts probācijas dienesta likuma 25.panta divi prim daļu Valsts probācijas dienesta ierēdņiem ir noteikts plašs tiesību loks attiecībā uz nosacīti pirms termiņa atbrīvotajiem ar elektronisko uzraudzību (probācijas klientu), kas paredz tiesības bez probācijas klienta piekrišanas tikt gan ar viņa iespējamo darba devēju, gan iespējamās dzīvesvietas īpašnieku, gan ar viņa iespējamā dzīvesvietā dzīvojošām personām.⁶⁰ Tāpat elektroniskās uzraudzības ierīcēs tiek izmantots probācijas klienta pirkstu nospiedums, lai varētu identificēt, ka tieši viņš noteiktajā laikā atrodas savā dzīvesvietā, nevis cita persona. Pirkstu nospiedumi ir sensitīvi jeb īpašu kategoriju personas dati un tos nedrīkst apstrādāt bez datu subjektu piekrišanas.⁶¹

Notiesātā dzīvesvieta ir nepieciešama, lai varētu nodrošināt elektroniskās uzraudzības tehnisko pusi. Ir nepieciešams elektrības pieslēgums un norobežota telpa no ārpuses, respektīvi, istaba, lai varētu uzstādīt nepieciešamo bāzes staciju, kura raida signālus. Ja notiesātajam nav pastāvīga dzīvesvieta, tad ir sarežģīti viņam noteikt arī teritoriju, kurā viņam ļauts uzturēties.

Notiesātā spēju iekļauties sabiedrībā nepieciešams izvērtēt, lai saprastu, vai viņam būs kāda atbalsta sistēma ārpus ieslodzījuma vietas, piemēram, ģimene, tuvinieki, vai viņš būs pietiekami gatavs pārejai no ieslodzījuma vietas vides uz vidi ārpus šīs vietas. Tie ir kritiski vērtējami faktori, lai pārliecinātos, ka persona nepārkāps noteiktos nosacījumus un pēc tam neveiks atkārtotus noziedzīgus nodarījumus. ‘Zinātniskie pētījumi par elektronisko uzraudzību Zviedrijā, Anglijā, Nīderlandē un Beļģijā uzrāda pozitīvus rezultātus attiecībā uz elektroniskās

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Latvijas Sodū izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970. [aplūkots 17.04.2021.]

⁶⁰ Valsts probācijas dienesta likums: LV likums. Pieņemts 18.12.2003. [aplūkots 18.04.2021.]

⁶¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula). Pieņemta: 27.04.2016. [02.04.2021. red.]

uzraudzības tehnoloģijas efektivitāti atkārtotu likumpārkāpumu samazināšanā un atbrīvošanas nosacījumu ievērošanā”.⁶²

Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada publiskajā pārskatā ieslodzījuma vietās esošo personu skaits bija 2473. Pārskatā norādīts arī tas, ka 16 ar brīvības atņemšanu notiesātām personām piespriests brīvības atņemšanas soda termiņš līdz vienam mēnesim, savukārt 62 šādām personām no viena līdz trim mēnešiem.⁶³ Pēc šiem datiem 78 personas nemaz nevarēja pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda ar elektroniskās uzraudzības noteikšanu, jo, saskaņā ar Krimināllikuma 61.panta trīs prim daļu šādu atbrīvošanu nevar īstenot par kriminālpārkāpumiem jeb personām, kuras notiesātas ar īslaicīgu brīvības atņemšanas sodu. No datiem nav zināms, cik personas atbilda visiem nosacījumiem, lai pretendētu uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda ar elektronisko uzraudzību.

“Izdevumi par vienu ieslodzīto dienā 2019.gadā bija 47,85 euro.”⁶⁴ Pēdējie pieejamie dati par elektroniskās uzraudzības izmaksām ir par 2016.gadu, kur noteikts, ka elektroniskās uzraudzības izmaksas dienā ir 9,69 euro, savukārt izmaksas par vienu ieslodzīto dienā ir 29,85 euro.⁶⁵ Kopš 2016.gada līdz 2019.gadam ir manāms pieaugums ar brīvības atņemšanu notiesāto uzturēšanas izmaksām. Tomēr, ja tiek skatīti 2016.gada dati, ar brīvības atņemšanu notiesāto personu uzturēšanas izmaksas un elektroniskās uzraudzības izmaksas dienā ir diezgan atšķirīgas – 20,16 euro uz vienu notiesāto. Secināms, ka elektroniskā uzraudzība ir valstij ekonomiski izdevīgāks variants kā sasniegt soda mērķi pie nosacījuma, ka nosacīti pirmstermiņa atbrīvotais ar elektroniskās uzraudzības noteikšanu neizdara jaunus noziedzīgus nodarījumus.

LSIK 119.⁵ pantā ir norādīti papildus pienākumi tam nosacīti pirms termiņa atbrīvotajam, kuram piemērota elektroniskā uzraudzība. Tātad, ja notiesātais ir nosacīti pirms termiņa atbrīvots, tad viņam ir jāpilda ne tikai 119.⁴ pantā minētie pienākumi, bet arī 119.⁵ pantā minētie pienākumi. Papildus 2.1. nodaļā minētajiem pienākumiem 119.⁴ panta kontekstā, ar elektronisko uzraudzību nosacīti atbrīvotajam vēl ir šādi pienākumi:” 1) nemainīt dzīvesvietu bez Valsts probācijas dienesta piekrišanas; 2) nelietot alkoholu, narkotiskās, toksiskās vai psihotropās vielas; 3) nebojāt elektroniskās ierīces, ar kuru palīdzību tiek nodrošināta viņu pārvietošanās brīvības ierobežojumu ievērošanas intensīva kontrole, un nodrošināt to

⁶² Reagan WJR. The impact of electronic monitoring and disruptive innovation on recidivism rates in federal prisons: a secondary data analysis. South Korea: 2017, p. 125-130.

⁶³ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada publiskais pārskats. Pieejams: <https://www.ievp.gov.lv/lv/media/2449/download> [aplūkots 07.05.2021.]

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Balode L. Elektroniskā uzraudzība – pirmstermiņa atbrīvošana ar aproci ap kāju. LV portāls, 05.06.2017. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/287695-elektroniska-uzraudziba-pirmstermina-atbrivosana-ar-aproci-ap-kaju-2017> [aplūkots 29.04.2021.]

nepārtrauktu darbību; 4) nekavējot informēt Valsts probācijas dienesta amatpersonu, ja ir bojātas elektroniskās ierīces, ar kuru palīdzību tiek nodrošināta viņa pārvietošanās brīvības ierobežojumu ievērošanas intensīva kontrole; 5) ievērot Valsts probācijas dienesta amatpersonas sagatavoto elektroniskās uzraudzības grafiku; 6) informēt Valsts probācijas dienesta amatpersonu par personām, kuras pastāvīgi uzturas viņa dzīvesvietā, nekavējoties informēt par personām, kuras plāno pastāvīgi uzturēties viņa dzīvesvietā pēc elektronisko ierīču uzstādīšanas; 7) novērst iespējamus šķēršļus, kas varētu traucēt Valsts probācijas dienesta amatpersonai jebkurā diennakts laikā piekļūt viņa dzīvesvietai.” Kā pēc šī garā pienākumu saraksta redzams, personai ir jāapzinās un jāvēlas šos visus pienākumus ievērot, citādi, saskaņā ar Krimināllikuma 61.panta ceturto, 4.^{1 un} piekto daļu var tikt pieņemts lēmums par neizciestās soda daļas izpildīšanu. Šāda lēmuma pieņemšana īstenojama arī tad, ja “nosacīti pirms termiņa atbrīvotais atsauc savu piekrišanu elektroniskajai uzraudzībai vai apstākļos, kādos viņš dzīvo, vairs nav iespējama elektroniskās uzraudzības īstenošana [..]”. Piemēram, spriedumā Nr. 11100002221 persona A. izdarīja zādzību nelielā apmērā laikā, kad A. bija nosacīti pirms termiņa atbrīvota ar elektronisko uzraudzību. Šī atkārtotā noziedzīgā nodarījuma dēļ personai A. tika atcelta nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana ar elektronisko uzraudzību un neizciestā soda daļa (pieci mēneši un divdesmit četras dienas) tika pieskaitīti klāt atkārtotā noziedzīgā nodarījuma sodam (viens mēnesis), kas rezultējās galīgajā sodā – sešos mēnešos un divdesmit četrās dienās.⁶⁶

Ir noteikumi, kad nosacīti pirms termiņa atbrīvotajam, kuram piemērota elektroniskā uzraudzība, tiesa var pieņemt lēmumu atcelt elektronisko uzraudzību, kā rezultātā nosacītais tiktu uzraudzīts atbilstoši “nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvoto notiesāto uzraudzības noteikumiem” jeb personai nebūtu jāpiemēro LSIK 119.⁵ panta noteikumi, tikai 119.⁴ panta noteikumi. Tas iespējams gadījumos, kad nosacīti pirms termiņa atbrīvotais “ir priekšzīmīgi pildījis kriminālsodu izpildi reglamentējošā likumā paredzētos un Valsts probācijas dienesta noteiktos pienākumus un ir iestājies šā likuma [Krimināllikuma – *autores piezīme*] 61.panta trešajā daļā noteiktais termiņš, saskaņā ar kuru ir iespējama nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda bez elektroniskās uzraudzības noteikšanas [..]” - Krimināllikuma 61.panta četri divi daļa.

Jebkurā gadījumā “[..] rezultāti sniedz pārliecinošus pierādījumus tam, ka soda izciešana, izmantojot elektronisko uzraudzību, samazina iespējamību, ka likumpārkāpēji

⁶⁶ Vidzemes rajona tiesas 11.03.2021. spriedums lietā Nr. 11100002221 [aplūkots 08.05.2021.]

atkārtoti izdarīs noziedzīgus nodarījumus, kur dēļ, ja viņi saskartos ar tiesnesi, kurš ne pārāk vēlētos izmantot elektronisko uzraudzību, saņemtu cietumsodu.’’⁶⁷

No šajā nodaļā izklāstītās informācijas secināms, ka elektroniskā uzraudzība ir ne tikai valstij ekonomiski izdevīgāks variants, bet arī ar brīvības atņemšanu notiesātajiem lielāks pamudinājums pierādīt sevi ieslodzījuma vietā no labākās puses, jo faktiskais soda izciešanas termiņš ieslodzījuma vietā ir mazāks nekā gadījumā, ja notiesātais pretendē uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda bez elektroniskās uzraudzības. Noteikto pienākumu daudzums un dažādība liek ar elektronisko uzraudzību nosacīti pirms termiņa atbrīvojam pierādīt, ka ieslodzījuma vietā pavadītais laiks ir attaisnojies un ir sasniegti gan resocializācijas mērķi, gan soda mērķis, gan pārējie nosacījumi, kas nepieciešami, lai persona varētu pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda.

⁶⁷ J. Williams, D. Weatherburn. Can Electronic Monitoring Reduce Reoffending? [b.v.]: IZA DP, 2019, p.22

3. ĀRVALSTU NORMATĪVAIS REGULĒJUMS

3.1. Igaunijas normatīvais regulējums

Darba autore izvēlējās apskatīt Igaunijas normatīvo regulējumu, lai salīdzinātu to, cik attīstīts vai atšķirīgs regulējums ir Latvijas kaimiņvalstī.

Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana Igaunijā ir regulēta tās Sodu kodeksā [turpmāk – Igaunijas Krimināllikumā], pamatā 76.pantā. Igaunijas Krimināllikuma 76.panta pirmā daļa nosaka to, ka ‘‘tiesa var atbrīvot likumpārkāpēju par otrās pakāpes vai pirmās pakāpes noziedzīgu nodarījumu nosacīti pirms termiņa, kad viņš faktiski ir izcietis: 1) vismaz vienu trešdaļu, bet ne mazāk kā četrus mēnešus no piespriedē soda termiņa un piekrīt šī kodeksa 75.panta 2.daļas 9.apakšpunktā paredzētās elektroniskās uzraudzības piemērošanai; vai 2) vismaz pusi, bet ne mazāk kā četrus mēnešus no piespriedē soda termiņa’’.⁶⁸ Kā redzams, ja ar brīvības atņemšanu notiesātais piekrīt elektroniskai uzraudzībai, tad viņam faktiskā izciešanas daļa par pirmās vai otrās pakāpes izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir mazāka – vismaz viena trešdaļa. Ja persona nepiekrīt elektroniskās uzraudzības piemērošanai, tad faktiski jāizcieš vismaz puse.

Saskaņā ar Igaunijas Krimināllikuma 4.panta pirmo daļu Igaunijā noziedzīgie nodarījumi iedalās pirmās un otrās pakāpes noziedzīgos nodarījumos. Tā paša panta otrajā daļā norādīts, ka ‘‘noziedzīgs nodarījums pirmajā pakāpē ir nodarījums, kura maksimālais sods fiziskai personai šajā likumā ir brīvības atņemšana uz laiku, kas pārsniedz piecus gadus, vai mūža ieslodzījums [...]’’.⁶⁹ Savukārt otrās pakāpes nodarījums pēc Igaunijas Krimināllikuma 4.panta trešās daļas ‘‘[...] nodarījums, par kuru šajā kodeksā paredzētais sods ir brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem vai naudas sods.’’⁷⁰ Atbilstoši Krimināllikuma 7.pantam Latvijā noziedzīgi nodarījumi ir klasificējami kā kriminālpārkāpumi, mazāk smagi noziegumi, smagi noziegumi un sevišķi smagi noziegumi.⁷¹ Arī faktiskās izciešanas laiks, lai ar brīvības atņemšanu notiesātais pretendētu uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu iedalās pēc šīs klasifikācijas, izņemot kriminālpārkāpumus. Autore uzskata, ka sīkāka noziedzīgo nodarījumu klasifikācija ļauj precīzāk noteikt nepieciešamo brīvības atņemšanas soda ilgumu. Igaunijas Krimināllikuma divu pakāpju noziedzīgo nodarījumu klasifikācija var radīt stipri atšķirīgus brīvības atņemšanas soda ilguma piemērošanas praksi, kā arī radīt vairāk situācijas, kad ar brīvības atņemšanu notiesātajam netiek piemērots atbilstošs sods.

⁶⁸ Penal code [Igaunijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide> [aplūkots 03.05.2021.]

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [aplūkots 03.05.2021.]

Igaunijas Krimināllikuma 76.panta otrajā daļā ir norādīts, ka "tiesa var atbrīvot likumpārkāpēju, kas notiesāts par tīši izdarītu noziedzīgu nodarījumu pirmajā pakāpē, nosacīti, ja viņš vai viņa faktiski ir izcietis: 1) vismaz pusi, bet ne mazāk kā četrus mēnešus no uzliktā soda termiņa un piekrīt šī kodeksa 75.panta otrās daļas devītajā punktā paredzētās elektroniskās uzraudzības piemērošanai; vai 2) vismaz divas trešdaļas, bet ne mazāk kā četrus mēnešus no uzliktā soda termiņa."⁷² Tātad, 76.panta otrajā daļā paredzēts ilgāks faktiskās izciešanas laiks, jo noziedzīgais nodarījums ir pirmās pakāpes (smagāks par otro pakāpi), kā arī tas ir izdarīts tīši. Igaunijas Krimināllikuma 15.panta otrajā daļa nosaka to, ka, "darbība tiek uzskatīta par tīšu, ja tā satur nepieciešamos noziedzīgā nodarījuma elementus, kuru gadījumā attiecībā uz šo darbību tiek pieņemts nodoms [..]"⁷³ Kā Igaunijā, tā arī Latvijā elektronisko uzraudzību piemēro ar notiesātā piekrišanu.

Izņēmums, kas ar brīvības atņemšanu notiesātajam netiek piemērota nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana, atrodams Igaunijas Krimināllikuma 76.panta 3.daļā:"Pārkāpēju nosacīti pirms termiņa neatbrīvo, ja likumpārkāpējs ir sodīts ar vismaz divu gadu cietumsodu un viņam atlicis pavadīt mazāk par diviem mēnešiem no piespriedē soda termiņa."⁷⁴ Kā bakalaura darbā minēts, Latvijā izņēmums nosacītai pirmstermiņa atbrīvošanai no soda atrodams Krimināllikuma 61.panta sestajā daļā – to nepiemēro, "ja tas piespriedē pilngadīgai personai par sevišķi smagu noziegumu, kas izdarīts pret personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, un ir saistīts ar seksuālu vardarbību."⁷⁵

"Pieņemot lēmumu par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu, tiesa ņem vērā apstākļus, kas saistīti ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, likumpārkāpēja personību, viņa vai viņas iepriekšējo personisko vēsturi un rīcību soda izciešanas laikā, viņa dzīves apstākļus un sekas, kuras nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda var izraisīt likumpārkāpējam." – Igaunijas Krimināllikuma 76.panta 4.daļa. Krimināllikuma 61.panta otrajā daļā tieši noteikts, ka nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda var noteikt, ja izpildās šī panta daļas 1.-6. punktā norādītais, kā arī tiek ņemta vērā notiesātā personība un uzvedība soda izciešanas laikā. Interesanti, ka Igaunijā tiek vērtētas iespējamās sekas nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas gadījumā. Latvijā, saskaņā ar Krimināllikuma 61.panta 1.daļu pamatā tiek vērtēta notiesātā spēja iekļauties sabiedrībā, neizdarot noziedzīgu nodarījumu.

⁷² Penal code [Igaunijas Krimināllikums]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide> [aplūkots 03.05.2021.]

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [aplūkots 03.05.2021.]

Līdzīgi kā Latvijā, arī Igaunijā par pienākumu nepildīšanu vai nepakļaušanos elektroniskai uzraudzībai var atcelt lēmumu par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu un izpildīt neizciesto soda daļu. Tomēr atšķirībā no Latvijas, Igaunijā šo pienākumu nepildīšanas gadījumā var arī izteikt brīdinājumu, noteikt papildu pienākumus vai pagarināt uzraudzības termiņu līdz pārbaudes laika beigām. Tāpat arī par jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas laikā Igaunijā, ja par to tiek piespriests brīvības atņemšanas sods, neizpildīto soda daļu izpilda.

Atsevišķi noteikumi Igaunijas Krimināllikumā par faktiskās soda izciešanas daļu ir tiem, kuri noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā ir bijuši nepilngadīgi (jaunāki par astoņpadsmit gadiem). Attiecīgi šīs personas var pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu “[..] 1) otrās pakāpes noziedzīga nodarījuma vai pirmās pakāpes noziedzīga nodarījuma gadījumā neuzmanības dēļ, ja viņš faktiski ir izcietis vismaz vienu trešdaļu no uzliktā soda termiņa, bet ne mazāk kā četrus mēnešus; 2) par tīši izdarītu noziedzīgu nodarījumu pirmajā pakāpē, ja viņš faktiski ir izcietis vismaz pusi no uzliktā soda termiņa, bet ne mazāk kā četrus mēnešus.”⁷⁶ Protams, arī uz nepilngadīgajiem ir attiecināmi noteikumi par pienākumu neievērošanu un jaunu tīšu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas laikā.

Gan Igaunijā, gan Latvijā uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu var pretendēt personas, kurām piespriests mūža ieslodzījums. Igaunijas Krimināllikuma 77.panta pirmajā daļā noteikts, ka personu, kurai piespriests mūža ieslodzījums “tiesa var nosacīti pirms termiņa atbrīvot, ja likumpārkāpējs faktiski ir izcietis vismaz trīsdesmit gadus no soda termiņa.” Latvijā uz mūžu notiesātajam ir jāizcieš vismaz divdesmit pieci gadi no brīvības atņemšanas soda.

Kā no šīs nodaļas noprotams, arī Igaunijā piemēro elektronisko uzraudzību. Igaunijas Kriminālkodeksa 75.¹ panta trešajā daļā noteikti termiņi elektroniskās uzraudzības ilguma piemērošanai: “[..] 1) otrās pakāpes noziedzīga nodarījuma vai pirmās pakāpes noziedzīga nodarījuma gadījumā nolaidības dēļ no viena mēneša līdz sešiem mēnešiem; 2) pirmās pakāpes tīša izdarīta noziedzīga nodarījuma gadījumā no viena mēneša līdz divpadsmit mēnešiem.”

3.2. Norvēģijas normatīvais regulējums

Norvēģijas Kriminālkodeksa izpēte izvēlēta tādēļ, ka Norvēģija ir Skandināvijas rietumu daļas valsts, kura nav bijusi daļa no Padomju Sociālistiskās Republikas Savienības, kā arī tā nav daļa no Eiropas Savienības.

⁷⁶ Penal code [Igaunijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide> [aplūkots 04.05.2021.]

Norvēģijas Kriminālkodeksa 44.pants ir par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu. Tā pirmajā daļā ir noteikts, ka “[..] ja ir noteikts minimālais termiņš, notiesāto nevar nosacīti pirms termiņa atbrīvot pirms minimālā termiņa beigām.”⁷⁷ Savukārt ceturtajā daļā minēts, ka “notiesātais nevar uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu pieteikties ātrāk nekā gadu pēc tam, kad ir stājies galīgais spriedums, ar kuru uzlikts brīvības atņemšanas sods vai spriedums, ar kuru atteikta atbrīvošana no brīvības atņemšanas soda.”⁷⁸ Kā secināms no teksta, Norvēģijā tiek noteikts minimālais brīvības atņemšanas soda izciešanas termiņš. Salīdzinot ar Krimināllikumu Latvijā tas būtu sasaistāms ar faktisko izciešanas laiku. Atšķirībā no Latvijas, Norvēģijā tas katram notiesātajam tiek noteikts individuāli. Darba autore uzskata, ka tā ir pozitīva prakse, jo tad tiesai ir iespēja izvērtēt katru notiesāto pēc viņa rakstura īpatnībām vai iepriekšējām pieredzēm. Arī ceturtajā daļā minētais par gada ilgumu, pēc kura var ierosināt nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu. Izsecināms, ka nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu Norvēģijā piemēro tiem notiesātajiem, kuriem brīvības atņemšanas iestādē piespriests uzturēties ilgāk par vienu gadu.

Ja Latvijas Sodū izpildes kodeksā ir noteikti pienākumi, kuri nosacīti pirms termiņa atbrīvotajiem jāpilda obligāti, Norvēģijā tiesa **var** noteikt šādus nosacījumus personām, kuras pretendē uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu: ”a) nosacījumus, kurus piemēro nosacīta soda gadījumā, skatīt 35.-37.pantu [var noteikt, piemēram, iziet psihiatrisko ārstēšanas kursu – *autores piezīme*]; b) nosacījumu, ka personu, kas atbrīvota nosacīti pirms termiņa, uzrauga korekcijas dienesti, vai; c) nosacījumu, ka persona, kura nosacīti pirms termiņa atbrīvota, uzturas iestādē vai pašvaldības dzīvojamā platībā viena gada laika posmā kā norādīts 37.panta h. punktā. Šādu nosacījumu var uzlikt tikai tad, ja īpaši iemesli norāda, ka tas ir nepieciešams, un pašvaldība vai iestāde ir piekritusi [..].” – Norvēģijas Kriminālkodeksa 45.panta pirmā daļa.

Kā Latvijā un Igaunijā, tā arī Norvēģijā gadījumā, ja nosacīti pirms termiņa atbrīvotais neievēro atbrīvošanas nosacījumus, veic atkārtotu noziedzīgu nodarījumu, kā norādīts Norvēģijas Kriminālkodeksa 46.pantā nosacīti pirmstermiņa atbrīvotajam var atcelt šo atbrīvošanu un ievietot atpakaļ brīvības atņemšanas iestādē vai arī noteikt jaunu nosacītas pārbaudes laiku un jaunus nosacījumus.

Abu ārvalstu regulējumā novērojams, ka atbrīvošanas noteikumu neievērošanas gadījumā atbrīvotais uzreiz netiek ievietots atpakaļ brīvības atņemšanas iestādē. Viņam ir iespēja laboties. Krimināllikumā norādīts, ka, ja Valsts probācijas dienests iesniedz iesniegumu par atcelšanu, tiesa pieņem lēmumu par neizciestās soda daļas izpildīšanu.

⁷⁷ The Penal code [Norvēģijas Kriminālkodekss]. Pieejams: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1 [aplūkots 04.05.2021.]

⁷⁸ Ibid.

3.3. Armēnijas normatīvais regulējums

Bakalaura darba autore izvēlējās analizēt Armēnijas normatīvo regulējumu, jo vēlējās salīdzināt kā pēc Padomju Sociālistiskās Republikas Savienības sabrukuma Armēnijas tiesības ir attīstījušās (arī Armēnija bija daļa no Padomju Sociālistiskās Republikas Savienības⁷⁹) salīdzinājumā ar Latviju, kura šobrīd ir daļa no Eiropas Savienības, bet Armēnija nav.

Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana Armēnijā ir regulēta Kriminālkodeksa [turpmāk – Armēnijas Kriminālkodeksa] 76.pantā. Šī panta pirmā daļa nosaka to, ka ‘‘personu, kas notiesāta ar sabiedrisko darbu, korekcijas darbu, ieslodzījumu vai disciplināro bataljonu, var nosacīti pirms termiņa atbrīvot, ja tiesa atzīst, ka viņa labošanai nav nepieciešams izciest atlikušo soda daļu. Tāpat personu var pilnībā vai daļēji atbrīvot no papildu soda. Atbrīvojot nosacīti pirms termiņa no soda, tiesa ņem vērā arī notiesātā cietušajam nodarītā kaitējuma mazināšanas faktu.’’⁸⁰ Šeit redzamas valodas īpatnības ar vārdu ‘‘bataljons’’, kas Latvijā Krimināllikumā vai Latvijas Sodū izpildes kodeksā netiek lietots. Tas Latvijā nav ikdienā lietots vārds. Redzams, ka Armēnijā nosacīti pirms termiņa var atbrīvot ne tikai no brīvības atņemšanas soda, bet pat sabiedriskā vai korekcijas darbu soda. Latvijā var nosacīti pirms termiņa atbrīvot tikai no brīvības atņemšanas soda. Iepriekšējo divu valstu normatīvajā regulējumā nekas nebija minēts par kaitējumu, kas nodarīts cietušajam. Armēnijas Kriminālkodeksā, tāpat kā Latvijā, lemjot par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu, tas tiek ņemts vērā.

Līdzīgi kā Norvēģijas normatīvajā regulējumā, arī Armēnijas normatīvajā regulējumā ‘‘tiesa var personai uzlikt pienākumus, [...] kurus persona izpildīs neizciestā soda daļas laikā.’’⁸¹

Lai Armēnijā pretendētu uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu, notiesātajam faktiski jāizcieš ‘‘[...] 1) ne mazāk kā viena trešdaļa soda par mazāk smagiem vai vidēji smagiem noziegumiem; 2) ne mazāk kā puse no soda par smagu noziegumu; 3) ne mazāk kā divas trešdaļas no soda par sevišķi smagu noziegumu, kā arī par sodu, kas piešķirts personai, kura iepriekš atbrīvota no brīvības atņemšanas (ja nosacīta brīvības atņemšana atcelta šī panta sestajā daļā paredzēto iemeslu dēļ).’’⁸² Šī panta sestajā daļā norādītie iemesli saistīti ar noziedzīgu nodarījumu atkārtotu izdarīšanu laikā, kad persona ir nosacīti pirms termiņa atbrīvota. Faktiskās izciešanas ilgums Armēnijas Kriminālkodeksā ir ļoti līdzīgs Krimināllikumā noteiktajam.

⁷⁹ Map of Administrative Divisions of the Union of Soviet Socialist Republics (U.S.S.R.). Pieejams: <https://www.nationsonline.org/oneworld/map/soviet-union-map.htm> [aplūkots 04.05.2021.]

⁸⁰ Criminal Code of the Republic of Armenia [Armēnijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8872/preview> [aplūkots 04.05.2021.]

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid.

Iespējams, tas saistāms ar to, ka, kā iepriekš minēts, gan Latvija, gan Armēnija ir bijusi daļa no Padomju Sociālistiskās Republikas Savienības, kur tika piemērots līdzīgs krimināltiesiskais regulējums, no kā tad katras valsts tiesības ir attīstījušās.

Armēnijas Kriminālkodeksa ceturtajā daļā ir norādīts, ka personai brīvības atņemšanas iestādē ir jāpavada vismaz seši mēneši, lai viņa varētu pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu.⁸³ Savukārt uz mūžu notiesātie var pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu, ja “tiesa konstatē, ka personai sods vairs nav jāizcieš un viņa faktiski ir izcietusi ne mazāk kā 20 gadus ilgu cietumsodu.”⁸⁴ Krimināllikumā nav noteikts termiņš, kurš obligāti jāpavada ieslodzījuma vietā, izņemot faktiski izciesto daļu. Latvijā vairāk tiek ņemti vērā personas sasniegumi, attīstība ieslodzījuma vietā, uzvedība u.c. priekšnoteikumi, kas izskatīti iepriekš šajā bakalaura darbā.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda institūta vēsturiskā attīstība ir vērtējama pozitīvi, jo tas tiek attīstīts līdzīgi gan sabiedrības mainīgajām morāles vērtībām, gan arī valodas izmaiņai.
2. Ir nepieciešams izglītēt sabiedrību par personām, kas atbrīvotas no brīvības atņemšanas iestādes, lai notiesātais būtu spējīgs sabiedrībā iekļauties pēc iespējas veiksmīgāk. Autore iesaka īstenot informatīvas tikšanās ar no brīvības atņemšanas iestādes atbrīvotajiem, veidot kampaņas, kuras tiktu ievietotas gan sociālajos medijos, gan televīzijā. Autore īpaši iesaka izglītēt šajā jautājumā darba devējus. Iespēju robežās realizēt darba devēju un no ieslodzījuma vietas atbrīvoto tikšanās gan formālā, gan neformālā gaisotnē.
3. No resocializācijas plāna kvalitātes ir atkarīgs tas, vai nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda 1) vispār būs iespējama un 2) nenovedīs pie atkārtotu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.
4. Nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas iespēja ir pieejama praktiski visiem ar brīvības atņemšanu notiesātajiem, tajā pat laikā katrs notiesātais tiek izvērtēts pēc vairākiem kritērijiem, kuriem viņam ir jāatbilst, tā pārliecinoties, ka soda mērķis un resocializācijas mērķi ir sasniegti
5. Izņēmums gadījumam, kad nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda nepiemēro nav diskriminējošs, jo izņēmums saistīts ar noziedzīgā nodarījuma smaguma pakāpi, sevišķo veidu un vecumu, pret kuru izdarīts noziedzīgais nodarījums.
6. Ar brīvības atņemšanu notiesāto nodarbināšana ieslodzījuma vietā palielina iespējas, ka notiesātajam pēc atbrīvošanas būs nepieciešamās iemaņas pastāvīga darba iegūšanai. Tāpat pozitīvi vērtējama atbrīvošanas fonda iespējamība, kas var būt labs sākuma punkts dzīvei pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas.
7. Elektroniskās uzraudzības iespēja nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda gadījumā ir gan ekonomiskāks variants valstij, gan arī lielāka motivācija rādīt priekšzīmīgu uzvedību notiesātajam ieslodzījuma vietā.
8. Autore uzskata, ka Latvijā nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda institūts, salīdzinājumā ar citām valstīm ir veiksmīgāks tādēļ, ka noteikumi nosacītai pirmstermiņa atbrīvošanai no soda tiek vērsti nevis tikai balstoties uz sabiedrības drošību, bet arī notiesātā spēju iekļauties sabiedrībā, spēju rast sev materiālu

nodrošinājumu un vēlmi mainīties, ārstējoties no atkarību izraisošo vielu lietošanas, kā arī psiholoģisko problēmu ārstēšanu.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra

1. Balode L. Elektroniskā uzraudzība – pirmstermiņa atbrīvošana ar aproci ap kāju. LV portāls, 05.06.2017. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/287695-elektroniska-uzraudziba-pirmstermina-atbrivosana-ar-aproci-ap-kaju-2017>
2. Banga E. Soda jēga un būtība. Jurista vārds, 4.oktobris, 2005, Nr. 37.
3. Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada publiskais pārskats. Pieejams: <https://www.ievp.gov.lv/lv/media/2449/download>
4. Informatīvs ziņojums “Pārskats par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.-2020. gadam un Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.-2020. gadam īstenošanas plāna ieviešanas rezultātiem”. Rīga, 2019
5. Judins A. Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no brīvības atņemšanas soda izciešanas. [b.v.]: Sabiedriskās politikas centrs “Providus”, 2006
6. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII2 nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018
7. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008,
8. Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” anotācija. Pieejama: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0592_0.htm
9. Melķis E. Tiesību normu iztulkošana. 2.izd. Rīga: Latvijas Universitāte, 2000
10. Spure I. Resocializācija ir brīvības atņemšanas soda galvenais mērķis. Jurista Vārds, 2019, nr. 40.
11. Bush J. To Help A Criminal Go Straight, Help Him Change How He thinks. Pieejams: <https://www.npr.org/sections/health-shots/2016/06/26/483091741/to-help-a-criminal-go-straight-help-him-change-how-he-thinks>
12. D. Minor, N. Persico, D. M. Weiss. Criminal Background and Job Performance: [b.v.]. [b.i.], 2017, p 17. Pieejams: <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=4871230031220660970301011160810260090380800400080740850870090210750900730730871240761030570230251100111811310309011303011801000708707302802902909906708511000210400600803>

[111508212100910809509708311112123126007122108010088112116100126066084121086089&EXT=pdf&INDEX=TRUE](https://www.researchgate.net/publication/241135878_Employment_Barriers_Facing_Ex-Offenders)

13. H. Holzer, S. Raphael, M. Stoll. Employment Barriers Facing Ex-Offenders. [b.v.]: The Urban Institute Reentry Roundtable Discussion Paper, 2003, p.8. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/241135878_Employment_Barriers_Facing_Ex-Offenders
14. J. Williams, D. Weatherburn. Can Electronic Monitoring Reduce Reoffending? [b.v.]: IZA DP, 2019
15. Leverentz, A. Neighborhood context of attitudes towards crime and reentry. [b.v.]: Punishment & Society., 2008, p.64–92.
16. Map of Administrative Divisions of the Union of Soviet Socialist Republics (U.S.S.R.). Pieejams: <https://www.nationsonline.org/oneworld/map/soviet-union-map.htm>
17. Reagan WJR. The impact of electronic monitoring and disruptive innovation on recidivism rates in federal prisons: a secondary data analysis. South Korea: 2017, p. 125-130.

Normatīvie akti

1. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula). Pieņemta: 27.04.2016. [02.04.2021. red.]
2. Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole). Pieejams: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805df03f
3. 1903. gada 22.marta Sodū likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Trešais izdevums. Rīga: Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā, 1930
4. 1933.gada 24.aprīļa Sodū likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Rīga: [b.i.], 1934
5. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija izdevums, 1961
6. Latvijas Sodū izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970
7. Prokuratūras likums: LV likums. Pieņemts 19.05.1994.
8. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998

9. Valsts probācijas dienesta likums: LV likums. Pieņemts 18.12.2003.
10. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 27.05.2004
11. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.05.2005.
12. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 21.06.2007
13. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 30.10.2008.
14. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 08.07.2011.
15. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 01.12.2011.
16. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 13.12.2012.
17. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 15.05.2014
18. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 16.10.2014
19. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 11.06.2020.
20. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 17.12.2020.
21. Notiesātā resocializācijas īstenošanas kārtība: Ministru kabineta 2013.gada 9.aprīļa noteikumi nr. 191. Latvijas Vēstnesis, 2013, nr.70.
22. Criminal Code of the Republic of Armenia [Armēnijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8872/preview>
23. Penal code [Igaunijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>
24. The Penal code [Norvēģijas Kriminālkodekss]. Pieejams: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

Juridiskās prakses materiāli

1. Satversmes tiesas 18.05.2017. spriedums lietā Nr. 2016-12-01, 12.2.p. Latvijas Vēstnesis, 2017, Nr. 98.
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK-508/2010.
3. Administratīvās rajonas tiesas 31.10.2013. spriedums lietā Nr. A420411212
4. Administratīvās rajona tiesas 23.12.2019. spriedums lietā Nr. A42-02406-19/46/
5. Administratīvās rajona tiesas Rēzeknes tiesu nama 24.02.2021. spriedums lietā Nr.A42-00115021/44
6. Vidzemes rajona tiesas 11.03.2021. spriedums lietā Nr. 11100002221

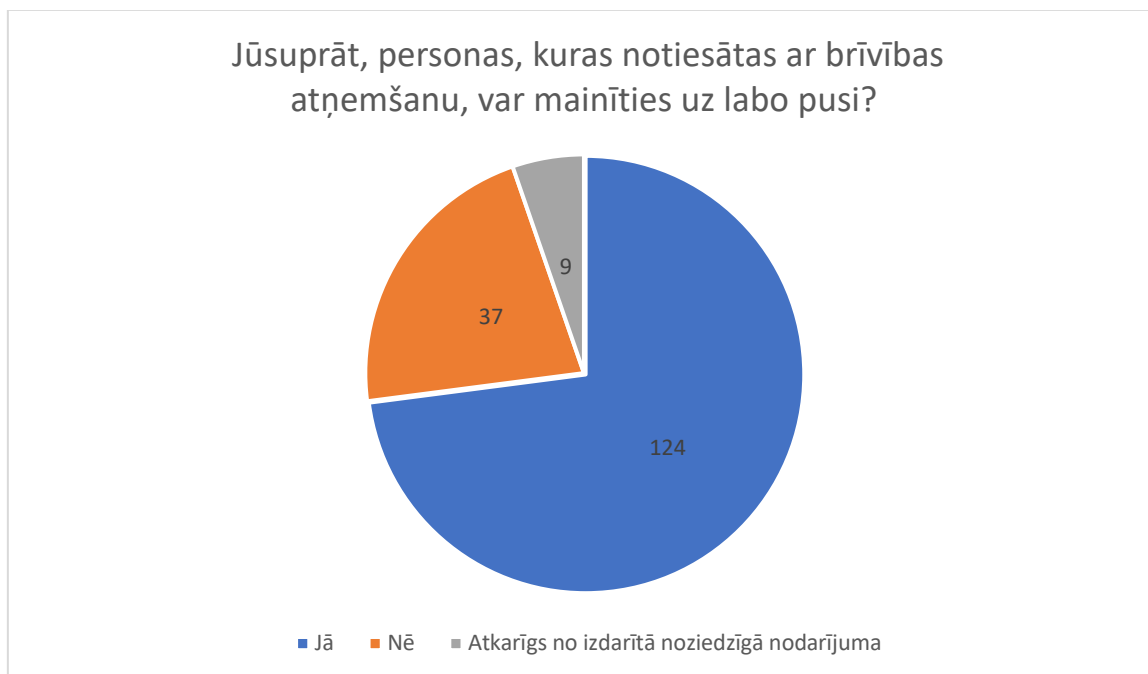
PIELIKUMI

Pielikums Nr. 1

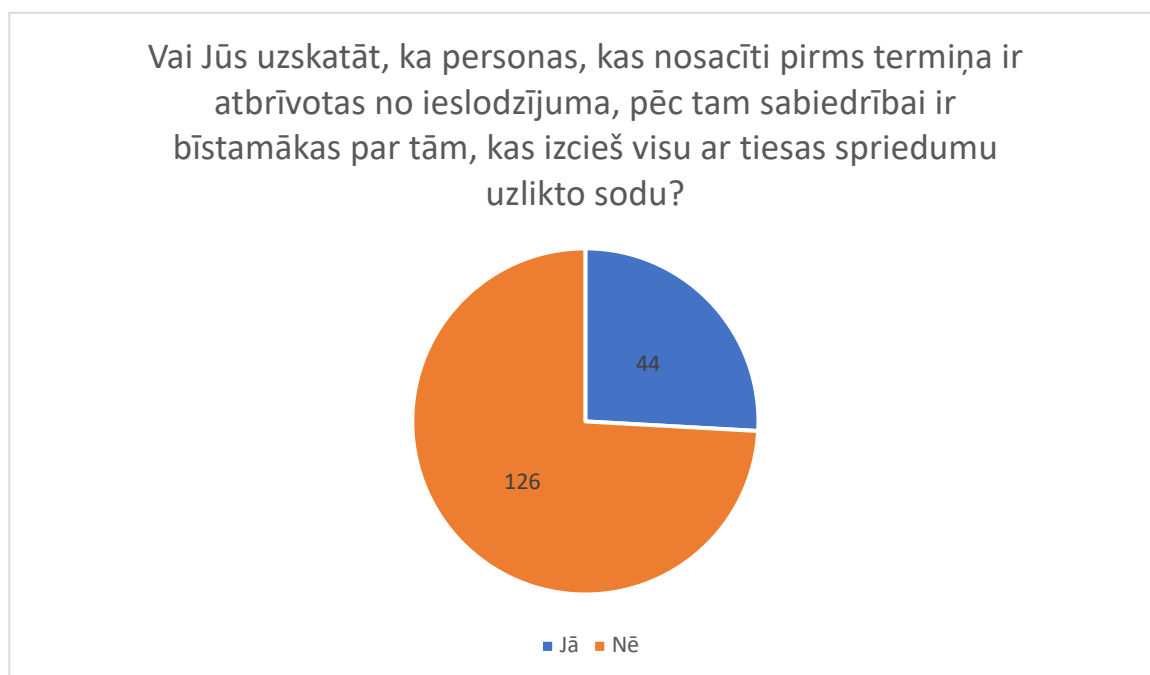
Sabiedrības viedokļa noskaidrošanas aptaujas anketa

Pirms aptaujas jautājumiem bakalaura darba autore definēja nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu: "Personu, kas notiesāta ar brīvības atņemšanu, izņemot īslaicīgu brīvības atņemšanu, var nosacīti pirms termiņa atbrīvot no pamatsoda izciešanas, ja ir pamats uzskatīt, ka viņa pēc atbrīvošanas spēs iekļauties sabiedrībā, neizdarot atkārtotu noziedzīgu nodarījumu. Lai ar brīvības atņemšanu notiesāto varētu nosacīti pirms termiņa atbrīvot, viņam ir jāatbilst vairākiem nosacījumiem. Ir jābūt arī faktiski izciestai noteiktai soda daļai, atkarībā no noziedzīgā nodarījuma smaguma pakāpes. Kad persona atbrīvota, viņa ir jāpilda vairāki pienākumi. Ja šie pienākumi netiek pildīti, viņu var ievietot atpakaļ ieslodzījuma vietā."

1. Jūsaprāt, personas, kuras notiesātas ar brīvības atņemšanu, var mainīties uz labo pusi?
 - Jā
 - Nē
 - Atkarīgs no noziedzīgā nodarījuma
2. Vai Jūs uzskatāt, ka personas, kas nosacīti pirms termiņa ir atbrīvotas no ieslodzījuma, pēc tam sabiedrībai ir bīstamākas par tām, kas izcieš visu ar tiesas spriedumu uzlikto sodu?
 - Jā
 - Nē
3. Jūsaprāt, ieslodzītajiem nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana ir nepieciešama?
 - Ir
 - Nav
 - Atkarīgs no personas

2.1. att. Aptaujāto viedoklis par ieslodzīto mainīšanos uz labo pusi

2.2. att. Aptaujāto viedoklis par ieslodzīto bīstamību, kas atbrīvoti nosacīti pirms termiņa salīdzinājumā ar tiem, kuri izcieš visu ar tiesas spriedumu noteikto sodu

1.1.att. Aptaujāto viedoklis par nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas nepieciešamību

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs ‘‘Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda’’ izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ / Elīna Keršteine

Rekomendēju / nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba vadītājs: Mg. iur. Evija Vīnkalna _____

(personiskais paraksts)

Recenzents (-e): _____ / _____

(personiskais paraksts)

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 2021.gada __.maijā.

Dekāna pilnvarotā persona: _____ / _____

(personiskais paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2021.gada __. __. protokola Nr. _____. Vērtējums ____ (_____)

Komisijas sekretārs (-e): _____ / _____

(personiskais paraksts)